

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจาก เอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด หลักการ และทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายคุณธรรมและจริยธรรม

- ๑) ความหมาย
- ๒) องค์ประกอบของจริยธรรม
- ๓) ลักษณะของจริยธรรม
- ๔) ความสำคัญของจริยธรรม
- ๕) คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ
- ๖) ค่านิยม ๑๒ ประการ

๒.๑.๒ หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๒ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

๒.๒.๑ ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

๒.๒.๒ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรม

๑) ความหมายของจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรมนั้น มีนักวิชาการ นักปรัชญา นักการศึกษา นักจิตวิทยา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

คำว่า จริยธรรม คือ จริย+ธรรม รวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ, การประพฤติที่ถูกต้อง, การปฏิบัติที่เหมาะสม หรือธรรมที่ที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ในอรรถกถาหรือฎีกาก็กล่าวถึงจริยธรรมไว้เหมือนกัน คือ แต่ละคัมภีร์ก็ใช้คำว่า ธรรมจริยา เพื่อหมายถึงจริยธรรมเหมือนกัน เช่น หนังสืออธิบายมงคลสูตร (มงคลัตถทีปนี) ของสิริมังคลาจารย์ พระมหาเถระ ชั้นบูรพาจารย์ได้แสดงไว้ดังนี้ คือ ธรรมจริยะ (จริยธรรม) หมายถึง การประพฤติกุศลกรรม ๑๐

ประการ เชื่อว่าความประพฤติธรรมหรือประพฤติไม่ปราศจากธรรม (ธรรมจริยะ สมจริยะ นามะท สะ กุสละ กัมมปลา) และธรรมจริยาในมังคลัตถทีปนีได้แบ่งออกเป็นทางกาย ๓ ประการ วาจา ๔ ประการ และทางใจ ๓ ประการ^๑

คำว่า “จริยธรรม” และ “คุณธรรม” มักมีการพูดถึงและนำไปใช้ในความหมายที่แยกกันไม่ออก บางครั้งก็เรียกควบกันไปเป็น **คุณธรรมจริยธรรม** อีกทั้งเรื่องของคนในสังคมไทยปัจจุบันนี้นิยมนำมาเป็นประเด็นในการพูดคุยกันมาก คือ **คุณธรรมและจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตย**^๒ เนื่องจากการเมืองการปกครองมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคม จึงมีบทบาทสำคัญกับระบบการเมืองการปกครองที่สังคมนั้นใช้คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่พึงมีต่อสังคม จึงหมายถึงการมีคุณงามความดีในการทำหน้าที่พลเมืองของสังคมประชาธิปไตย ความสำคัญของประเด็นนี้อยู่ที่การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับการมีผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม การทำหน้าที่ให้บริการประชาชน บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ต่อประเทศชาติของประชาชนด้วย คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่มีต่อสังคมในสังคมประชาธิปไตย ประกอบด้วย การมีรูปแบบความคิดสร้างสรรค์ทางบวกในการแสดงบทบาทอย่างแข็งขันในการร่วมพัฒนาและแก้ไข ปัญหาของสังคมด้านต่าง ๆ เช่น

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะอย่างแข็งขัน
๒. การมีส่วนร่วมในการกระทำเพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
๓. การสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
๔. การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง/เคารพในกฎกติกาของสังคมและ
๕. การติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและหน่วยงานของรัฐ

ทั้งนี้ การมีบทบาทดังกล่าวหากทำด้วยความไม่มีคุณธรรมจริยธรรมก็ก่อให้เกิดความวุ่นวายเดือดร้อนและทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม จนถึงกลัมล้าระบบการเมืองการปกครองกลายเป็นอนาธิปไตยแทนประชาธิปไตยได้ ในบางกรณีก็อาจกลายเป็นเครื่องมือของคนที่ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ

คุณธรรม (Morality/Virtue) และจริยธรรม (Ethics) เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตามที่บัญญัติไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

^๑ มหามกุฏราช ในพระบรมราชูปถัมภ์, **มังคลัตถทีปนี** แปล เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๕๙.

^๒ นวัตกรรม อรรถวิทย์, **คุณธรรมและจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตย**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://learners.in.th/blog/edu3204math2009/314058>, [๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๘].

พ.ศ.๒๕๕๒^๓ “**คุณธรรม**” หมายถึง สภาพคุณงามความดี เป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ ซึ่งสามารถแยกออกเป็น ๒ ความหมาย คือ

๑. ความประพฤติดีงามเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนาค่านิยมทางวัฒนธรรมประเพณีหลักกฎหมายจรรยาบรรณวิชาชีพ

๒. การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำไม่ควรทำและอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรม คือ จริยธรรม แต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์เสียสละอดทนมีความรับผิดชอบ ฯลฯ

“**จริยธรรม**” แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรมกฎศีลธรรม ซึ่งก็คือ กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ความเป็นผู้มีปรีชาญาณ (ปัญญาและเหตุผล) ทำให้มนุษย์มีมโนธรรมรู้จักแยกแยะความถูกผิดควรไม่ควรโดย **จริยธรรมมีลักษณะ ๔ ประการ คือ**

๑. การตัดสินใจทางจริยธรรม (Moral Judgement) บุคคลจะมีหลักการของตนเองเพื่อตัดสินใจการกระทำของผู้อื่น

๒. หลักการของจริยธรรมและการตัดสินใจเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ก่อนที่จะปฏิบัติกรต่าง ๆ ลงไป

๓. หลักการทางจริยธรรมเป็นหลักการสากลที่บุคคลใช้ตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

๔. ทักษะเกี่ยวกับจริยธรรมได้มาจากความคิดของบุคคลหรืออุดมคติของสังคมจนเกิดเป็นทักษะในการดำรงชีวิตของตนและของสังคมที่ตนอาศัยอยู่

พระเมธี ธรรมาภรณ์ ให้ความหมาย จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษากรีกว่า Ethos คือ Habit นั่นคือนิสัย ดังนั้น จริยธรรมและจริยศาสตร์จึงเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยตามทฤษฎีของชาวกรีกกล่าวว่า “คนเราเกิดมาเหมือนผ้าขาวแล้วมาฝึกกันโดยต้องทำบ่อย ๆ ทำซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัยแล้วจะกลายเป็นคุณธรรม เป็นการเริ่มจากภายนอกเข้าไปสู่ภายในเป็นลักษณะนิสัยเป็นคุณสมบัติที่ดีในจิตใจฉะนั้นการทำดีต้องทำบ่อย ๆ จนเป็นนิสัย”

พระธรรมปิฎก (ประยุตต์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า จริยธรรม มาจากคำว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง “มรรค” คือ วิธีการปฏิบัติสายกลางประกอบด้วยองค์ ๘

^๓ จรวยพร ธรณินทร์, ความหมายและหลักการของคุณธรรมศีลธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณและธรรมาภิบาล. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.charuaypontorranin.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=5375831&Ntype=6>, [๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๘]

^๔ พระเมธี ธรรมาภรณ์, คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

ประการ บางครั้งก็เรียกว่า “ไตรสิกขา” คือ การศึกษา ๓ ประการ อันได้แก่ ศีล สมาธิ และ ปัญญา^๕

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริย หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ คำว่า ธรรม หมายถึงข้อความข้อบัญญัติหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเมื่อรวมกันแล้ว จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติ หรือศีลธรรมกฎของศีลธรรม”^๖

ประกาศรี สืออำไพ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับจริยธรรมว่า หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม มุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว ประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความที่ควร ในการปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิ์และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์^๗

ดวงเดือน พันธุนาวิน กล่าวว่า “จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะ พฤติกรรมของมนุษย์และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือเป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้อยู่ในสมาชิกของสังคม คือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำ ส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้อยู่ในสมาชิกของสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัดผู้กระทำพฤติกรรมนั้นๆ ส่วนมากรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่ควร ฉะนั้นผู้มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย”^๘

ผู้วิจัยสรุปจากความหมายของจริยธรรมที่กล่าวข้างต้น ได้ว่า จริยธรรม คือ ข้อควรประพฤติปฏิบัติหรือกิจที่ควรประพฤติ ที่ความถูกต้องดีงามที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับเดิม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๑.

^๗ ประกาศรี สืออำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

^๘ ดวงเดือน พันธุนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจฉิม, **จริยธรรมของเยาวชนไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๒ - ๓.

๒) องค์ประกอบของจริยธรรม

จากการประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย กรมวิชาการ^๙ กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๐} จันทน์ ทุมโฆสิต^{๑๑} กัลยา ศรีปาน^{๑๒} และพรชัย โพธิ์งาม^{๑๓} ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรม โดยลงความเห็นร่วมกันไว้ดังนี้

๑. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) คือ ส่วนประกอบของความรู้ (Moral Reasoning) หรือมิตินความรู้ (Knowledge) หรือความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกแยะพฤติกรรมที่ดี ที่ถูกที่ควร ออกจากพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูกไม่ควร

๒. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) คือ ส่วนประกอบทางอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) หรือมิติของความรู้สึก (Feeling) หรือความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) หรือกิริยาที่มีต่อลักษณะ หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าตนชอบหรือไม่ชอบเพียงใด ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น

๓. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) คือ ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมและการแสดงออก (Moral Conduct) หรือมิติด้านความประพฤติ (Conduct) หรือพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior) หรือบุคคลแสดงต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินใจได้ว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ซึ่งมีอิทธิพลส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการกระทำหรือไม่ควรกระทำ พฤติกรรมใดจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลขององค์ประกอบทั้งสองประการที่กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำ

^๙ กรมวิชาการ, “โครงการทดลองรูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ขนประดิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๗.

^{๑๐} กระทรวงศึกษาธิการ, **โครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓), หน้า ๓.

^{๑๑} จันทน์ ทุมโฆสิต, “การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๑๒} กัลยา ศรีปาน, “การศึกษาคุณธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒).

^{๑๓} พรชัย โพธิ์งาม, “ การศึกษาพฤติกรรมการพัฒนาจริยธรรมของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๖).

ในทางที่ดีและเร็วของบุคคลนั้น ส่งผลจริงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม กรมวิชาการและธีระพร อุวรรณโน^{๑๔} ได้สรุปว่า จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบด้านความรู้ ได้แก่ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดแยกความถูกผิดได้ด้วยความคิด

๒. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใสเกิด ความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

๓. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการแสดงออก คือ พฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจที่จะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

กรมวิชาการและธีระพร อุวรรณโน^{๑๕} ยังได้กล่าวอ้างทางพระพุทธศาสนาอีกว่า พระราชวรมุนีท่านได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น

๑. จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก

๒. จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นการกระทำภายนอกที่เราสังเกตเห็นได้ เช่น การเอาใจใส่ในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย แต่จริยธรรมที่แท้จริงนั้นจะต้องมีความเป็นอิสระไม่ตกอยู่ในเงื่อนไขภายนอก เช่น ทำงานเพื่อผลของงานไม่ใช่เพื่อเงิน ประภาศรี สีหอำไพ^{๑๖} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม เป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

๑. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำและผู้ตาม ขาดระเบียบวินัยที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัย ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ขาดได้ไว้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

๒. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นกลุ่มชนที่ขยายกว้างเรียกว่า สังคม

^{๑๔} กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ และธีระพร อุวรรณโน, จริยธรรมกับการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๓.

^{๑๕} อ้างแล้ว

^{๑๖} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘.

๓. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรม ที่พัฒนาเป็นลำดับ ก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัย และสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเอง และชักนำตนเองให้อยู่ในธรรมนงคลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรม คือ บุคคลที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัยต่อตนเองซึ่งได้รับการฝึกฝนมาอย่างเป็นนิสัย รู้ดี รู้ชั่วอันเป็นจริยธรรมภายในจิตใจของตน บุคคลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้วย่อมปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีอิสระ มีเสรีภาพในการครองตนอย่างไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม

๓) ลักษณะของจริยธรรม

จริยธรรมส่วนใหญ่จะเป็นคำสอนที่เกี่ยวกับศาสนา หรือเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและองค์ประกอบหลายประการ มีลักษณะดังนี้

ทิพาพร ลิขิตกุล^{๑๗} ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. จริยธรรมธรรมชาติ เป็นลักษณะการกระทำดี ละเว้นชั่วโดยธรรมชาติของตนเอง การกระทำดีในลักษณะนี้ไม่ถือว่าจริยธรรม

๒. จริยธรรมบังคับ เป็นลักษณะการกระทำดี ละเว้นชั่ว เพราะถูกบังคับให้ทำอาจเป็นการบังคับด้วยกฎหมาย กฎหมาย ระเบียบประเพณี

๓. จริยธรรมเจตนา เป็นจริยธรรมสูงสุด เป็นการกระทำดี ละเว้นชั่ว อันเกิดจากเจตนาที่ตั้งใจจะกระทำหรือไม่กระทำโดยคิดได้เองว่าควรทำหรือไม่ควรทำด้วยตนเอง ไม่ใช่ถูกบังคับเป็นจริยธรรมที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนมากที่สุด

ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๑๘} ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. ลักษณะที่สังคมต้องการ เป็นพฤติกรรมที่สังคมสนับสนุนและพยายามที่จะให้เกิดมีขึ้น ทำให้เกิดความพอใจ และผู้ปฏิบัติรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม

๒. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ พยายามกำจัดออกไปและผู้กระทำมีความรู้สึกที่ไม่เหมาะสม

สุรางค์ ไคว์ตระกูล^{๑๙} ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมไว้ ๕ ลักษณะ ดังนี้

^{๑๗} ทิพาพร ลิขิตกุล, “การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดูของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔).

^{๑๘} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *จริยธรรมในสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๓).

๑. จริยธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้

๒. ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ องค์ประกอบเชิงปัญหาหรือความรู้คิด
องค์ประกอบเชิงความรู้สึกและอารมณ์ และองค์ประกอบเชิงพฤติกรรม

๓. พัฒนาการทางจริยธรรม เกิดควบคู่กับพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

๕. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอาจจะกล่าวได้ว่ามี ๓ ประเภท คือ

(๑) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีลักษณะสากล

(๒) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เหมือนกับพฤติกรรมของกลุ่มคนที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

(๓) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะคน ทำให้คนนี้ต่างจากคนอื่นเป็น
ปัจเจกบุคคล

สรุปว่า ลักษณะของจริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติของตนเองที่ตั้งใจ
กระทำโดยยึดหลักตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางนิติธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ส่วน
ใหญ่พึงประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างเป็นสากล ทฤษฎีคุณธรรมนั้นต้องปฏิบัติได้ กฎเกณฑ์
ทั้งหลายต้องปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

๔) ความสำคัญของจริยธรรม

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี^{๒๐} กล่าวว่า “จริยธรรม เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของคนแต่ละคน เป็นสิ่งหนึ่งที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม จริยธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม นอกจากนี้จริยธรรมยังมีความสำคัญต่อการศึกษา”

พระธรรมญาณมุนี^{๒๑} กล่าวว่า “พื้นฐานการศึกษา ได้แก่ จริยธรรม เพราะจริยธรรมเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของตน คนที่สภาพเป็นคนที่ไม่สมบูรณ์ได้ในสังคมก็ด้วยพลังแห่งจริยธรรมคนที่ขาดหรือบกพร่องในจริยธรรมอะไรจะช่วยให้เขาสำเร็จได้ในชีวิตคนเล่า”

ลำดวน เกษตรสุนทร^{๒๒} ได้จัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะทางจริยธรรมเรียงลำดับไว้ ๑๐ อันดับ ดังนี้

^{๑๙} สุรางค์ ไคว่ตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๙.

^{๒๐} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, **การปฏิรูปการศึกษาของประเทศเกาหลี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๕), หน้า ๗๒.

^{๒๑} พระราชวรมุนี, **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๒๗), หน้า ๔๑๒.

^{๒๒} ลำดวน เกษตรสุนทร, “ทัศนคติทางจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษา จังหวัดสตูล”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๖).

๑. ความรับผิดชอบ หมายถึง การตั้งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ตามความมุ่งหมายด้วยการดูแลเอาใจใส่อย่างเต็มความสามารถ

๒. ความมีระเบียบ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎระเบียบ แบบแผน มารยาท กฎหมาย และศีลธรรมอันดีงาม

๓. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบอย่างตรงไปตรงมา และอย่างเหมาะสมที่กาย วาจา และใจ ต่อตนเองและสังคมโดยรวม

๔. ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง หมายถึง การควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ ที่บ้านเมืองกำหนดไว้

๕. ความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เทียบธรรม และชอบด้วยเหตุผลไม่ลำเอียง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง

๖. ความเสียสละ หมายถึง การไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การแบ่งปันให้ผู้ที่ควรได้รับการช่วยเหลือทั้งทางกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญา

๗. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการนำปัญญามาพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่เป็นคนหุนหัน เชื้อคนง่าย รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณและรู้จักกาลเทศะ

๘. ความรักชาติ หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อความเป็นเอกราชของชาติของตน

๙. ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรักใคร่ ความสงสาร โดยคิดปรารภจะช่วยให้อื่นพ้นทุกข์และเป็นสุข

๑๐. ความสามัคคี หมายถึง ความสนิทสนมกลมเกลียว ความรักใคร่ปรองดองและความร่วมมือร่วมใจ การช่วยกันทำ ช่วยกันคิดหรือการแสดงออกซึ่งความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันทำงาน โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

สรุปว่า ในสถานศึกษา ผู้บริหารและครู ควรตระหนักและให้ความสำคัญ เพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดกระบวนการคิดอย่างมีระบบ แก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล รวมทั้งการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยควรปลูกฝังด้านจริยธรรมเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตนในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีคุณธรรม จริยธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๕) คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ

กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบัน ศาสนาและสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข

ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม “๘ คุณธรรมพื้นฐาน” ที่ควรเร่งปลูกฝัง ประกอบด้วย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ ในลำดับต่อไป จะเป็นการทบทวนถึงคุณธรรมแต่ละประการที่กล่าวถึงในข้างต้น

คุณธรรมประการที่ ๑ ขยัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒^{๒๓} นั้นได้นิยามคำว่า “ขยัน” ไว้ว่า หมายถึง “การทำการงานอย่างแข็งขัน ไม่ปล่อยปะละเลย ทำหรือประพฤติเป็นปกติ สม่าเสมอ ไม่เกียจคร้าน” ผู้ที่มีความขยันคือผู้ที่ตั้งใจทำกิจต่างๆ ที่สมควรอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ไม่ทอดทิ้ง มิต้องให้ผู้อื่นมาบังคับควบคุมบุคคลเหล่านี้มี ความพยายาม กล้าเผชิญอุปสรรคต่างๆ และใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลงานสำเร็จตามความมุ่งหมาย

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความขยันจะมีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตน ทำงานที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียนจนสำเร็จลุล่วงโดยเร็วด้วยความใส่ใจ และนอกเหนือจากงานที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียนแล้ว เด็กและเยาวชนที่มีคุณธรรม ความขยันยังจะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทั้งยังมีความหมั่นเพียรในการอุทิศกำลังกายกำลังใจของตนให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอีกด้วย

ความขยันเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมบริโภคนิยม สังคมปัจจุบันและความเจริญทางวิทยาการต่าง ๆ ที่รุดหน้ามีส่วนทำให้เด็กและเยาวชน เคยชินกับการได้มาในสิ่งที่ตนต้องการอย่างรวดเร็วง่ายดาย ขาดการยับยั้งชั่งใจหรือความระมัดระวัง ที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ตามกาลเทศะ และเงื่อนไขอันเหมาะสม (Delayed of gratification) ดังนั้น การปลูกฝังไว้ซึ่งคุณธรรมความขยันหรือการสอนให้เด็กเห็นคุณค่าของการลงทุน ลงแรงทำในสิ่งที่สมควรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในอนาคต จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการวิจัยประเมินผล การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนที่จะฝึกการควบคุม

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร:ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖).

ตนเอง (Self-control) (Mischel & Ebbesen, 1983) อันมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เด็กประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งจะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และปฏิสัมพันธ์ที่ตนมีอยู่ได้อย่างราบรื่น และเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมโดยไม่ยึดเอาความต้องการ ณ ปัจจุบันของตนเป็นที่ตั้งแต่เพียงอย่างเดียว

คุณธรรมประการที่ ๒ ประหยัด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖ นั้นได้นิยามคำว่า “ประหยัด” ไว้ว่า หมายถึง “การยับยั้ง ระมัดระวัง ใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ” ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านของความประหยัดนั้นเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตในรูปแบบที่เรียบง่าย ประมาทได้ถึงฐานะการเงินของตน ถนอมใช้จ่ายตามฐานะรูปที่มี

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความประหยัดจะเข้าใจถึงฐานะการเงินของตน ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเกินตัว รู้จักคุณค่าของเงิน และรู้จักเก็บออม อีกทั้งยังดำเนินชีวิตอย่างประหยัดบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกเหนือจากการนำคุณธรรมประการนี้ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตส่วนตัวแล้ว ผู้ที่มีคุณธรรมประหยัดยังมีความห่วงใย ใส่ใจ ใช้ทรัพยากรสาธารณะด้วยความระมัดระวังอีกด้วย

ความประหยัดเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน ซึ่งกระแสบริโภคนิยม และวัตถุนิยมไหลบ่าเข้ามาสู่วัฒนธรรมไทย^{๒๔} ส่งผลให้เด็กและเยาวชนไทยจำนวนไม่น้อยให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของ อาทิเช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ จนเกิดความทะยานอยาก และมีความต้องการใช้จ่ายเกินตน ขาดการเก็บหอมรอมริบ จนหลายครั้งที่เด็กและเยาวชนที่ขาดคุณธรรม การประหยัดจะเกิดการเรียนรู้และความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปว่า วัตถุสิ่งของต่างๆ นั้นสื่อถึงคุณค่าของบุคคล (Self-esteem) จนยอมประพฤติปฏิบัติตนในวิถีที่ผิดเพี้ยนไปจากขนบธรรมเนียมจริยธรรมอันดี เพียงเพื่อแลกมาซึ่งทรัพย์สินเงินทองอันจะนำมาซึ่งวัตถุสิ่งของเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการ ลักเล็กขโมยน้อย หรือการค้ำประเวณี เป็นต้น ดังนั้น การปลูกฝังไว้ซึ่งคุณธรรมการประหยัดจะช่วยป้องกันความเสี่ยงในประเด็นเหล่านี้ได้

^{๒๔} ญัฐสุดา เต๋พันธ์และวัชรภรณ์ เฟ่งจิตต์, รูปแบบความผูกพัน ค่านิยมทางวัตถุและ เจตคติต่อพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร, **หนังสือรวมบทความทางวิชาการในการประชุมสัมมนา (Proceedings) เรื่อง เด็กกับการพัฒนาสังคม**. จัดโดยศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา ตะวันออก - ตะวันตก คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันศุกร์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๗ ณ ห้องประชุม อาคารสถาบัน ๓ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๓๓ - ๔๒.

คุณธรรมประการที่ ๓ ซื่อสัตย์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นได้นิยามคำว่า “ซื่อสัตย์” ไว้ว่า หมายถึง “การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง” ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านของความซื่อสัตย์นั้นเรียนรู้ที่จะ “ประพฤติตรง” กล่าวคือไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดภัยจากความรู้สึกลำเอียงอคติต่อผู้อื่น ต่อหน้าที่ หรือต่อวิชาชีพของตน อีกทั้งยังไม่ใช่เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรงหรือทางอ้อมอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ที่ไม่สมควร หากแต่รับรู้และปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ถูกต้องตามที่สมควรเป็น

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการนั้น เด็กและเยาวชนที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์จะมีความจริงใจต่อตนเอง มีการแสดงออกทั้งทางวาจาและกิริยาที่สอดคล้องกับความคิดความรู้สึกที่ตนเอง มีความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันซึ่งมีสิ่งยั่วเย้าต่าง ๆ มากมาย สิ่งเหล่านี้จะสั่นคลอนความจริงใจและความตั้งใจมั่นที่บุคคลมีกับตัวเองและพันธะหน้าที่ โดยเฉพาะในยุคสมัยที่เด็กและเยาวชนอาจพบเห็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่ซื่อสัตย์ได้โดยทั่วไปจากสื่อต่าง ๆ อาทิเช่น การฉ้อโกง การคอร์รัปชัน และพบว่า หลายครั้งที่พฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้ถูกลงโทษอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม เด็กและเยาวชน ซึ่งยังคงมีความอ่อนเยาว์ทางความคิดและประสบการณ์จึงอาจจดจำนำพฤติกรรมการไม่ซื่อสัตย์ไปเป็นตัวแบบ และประพฤติตามได้ อันจะก่อให้เกิดผลเสียร้ายแรงที่เป็นปัญหาระยะยาวต่อสังคมไทย ดังนั้น การปลูกฝังไว้ซึ่งคุณธรรมการซื่อสัตย์ จะช่วยป้องกันความเสี่ยงในประเด็นนี้

คุณธรรมประการที่ ๔ มีวินัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นได้นิยามคำว่า “มีวินัย” ไว้ว่า หมายถึง “การควบคุมปฏิกิริยาได้ตอบฉับไวตามแรงกระตุ้น (Impulse) เพื่อให้เกิด พฤติกรรมที่ถูกต้องในระยะยาวหรือควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่ถูกต้อง” ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านของความมีวินัยนั้นเรียนรู้ที่จะประพฤติตน โดยยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ โดยการยึดมั่นนั้นเป็นไปด้วย ความยินดี เต็มใจและตั้งใจ

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความมีวินัยจะสามารถควบคุม ดูแลตนเองให้ประพฤติปฏิบัติมีสุขนิสัยอันดี มีความอดทน อดกลั้น ควบคุมตนเอง และแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เหมาะสม ความมีวินัยเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน การควบคุมพฤติกรรม ของตนให้เหมาะสมกับกฎระเบียบและสุขนิสัยอันดีที่เป็นประโยชน์ในระยะยาวต่อตนเองนั้น จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในเรื่องการควบคุมตนเอง อันมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะปรับตัวให้ เข้ากับสถานการณ์และปฏิสัมพันธ์ที่ตนมีอยู่ได้อย่างราบรื่น และเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม ไม่ยึดเอาความต้องการ ณ

ปัจจุบันของตนเป็นที่ตั้ง นอกจากนั้น การมีวินัยในตนเองนั้น ยังมีความสัมพันธ์ทางบวกแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และสัมฤทธิ์ผลในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น การเสริมสร้างวินัยให้แก่เด็กและเยาวชนนอกจากจะเป็นการส่งเสริมเด็กโดยตรงแล้ว ยังนับว่ามีผลช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมไทยไปพร้อมกันด้วย

คุณธรรมประการที่ ๕ สุภาพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นได้นิยามคำว่า “สุภาพ” ไว้ว่า หมายถึง “เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม” ผู้ที่มี คุณธรรมในด้านของสุภาพนั้นเรียนรู้ที่จะประพฤติตนอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน เหมาะสมกับสถานภาพ กาลเทศะ และวัฒนธรรมไทย แม้จะมีความมั่นใจในตนเอง แต่บุคคล เหล่านี้ก็ไม่แสดงพฤติกรรม ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นทางวาจา หรือท่าทาง

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความสุภาพจะมีกิริยามารยาท ที่ดีเหมาะสมกับกาลเทศะ และวัฒนธรรมไทย ไม่ก้าวล่วงใช้กิริยาหรือวาจาทำร้ายจิตใจหรือสิทธิของผู้อื่น ความสุภาพเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีการไหลบ่าของ วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างรวดเร็ว การรักษาไว้ซึ่งกิริยามารยาท อันนุ่มนวลอ่อนโยน มีสัมมาคารวะ ไม่แข็งกระด้างก้าวร้าว และเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยนั้น นอกจากจะเป็นการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติแล้ว ยังเป็นการช่วยกล่อมเกลাজิตใจเด็กและ เยาวชนให้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีความอ่อนน้อม ให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันเป็นการลดการติดขัดกับความรู้ ความคิดหรือความเชื่อของตนเอง ซึ่งเป็นเสมือนกรอบปิดกั้นมิให้เด็กและเยาวชนซึ่งกำลังอยู่ในวัยแห่งการเรียนรู้ ได้เปิดรับ องค์ความรู้และมรดกทางความคิดและวัฒนธรรมจากสมาชิกในสังคมผู้อื่น ได้อย่างเต็มที่

คุณธรรมประการที่ 6 สะอาด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นได้นิยามคำว่า “สะอาด” ไว้ ๒ ลักษณะ ความหมายแรกนั้นมุ่งเน้นลักษณะทางกายภาพ ซึ่งนิยามว่า “สะอาด” ก็คือ “ไม่สกปรก” อันหมายรวมถึงการมีความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจ แก่ผู้พบเห็น ในขณะที่ความหมายที่สองนั้นมุ่งเน้นลักษณะของจิตใจ ซึ่ง “สะอาด” ก็คือ “การมีจิตใจบริสุทธิ์” โดยสรุปแล้ว ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านของ ความสะอาดเรียนรู้ที่จะดูแลตนเองให้ปราศจากความมัวหมองทั้งกายและใจ

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความสะอาดกายและใจจะรักษา ร่างกายและสภาพแวดล้อมให้สะอาดปราศจากความมัวหมอง พร้อมทั้งดูแลจิตใจของตน ให้ก่อปรไปด้วยความคิดที่ดีต่อผู้อื่น ไม่มุงร้าย ไม่อิจฉาริษยา ความสะอาด

ทั้งสองลักษณะเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน ความสะอาดกายจะเป็นเกราะเสริมที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนมีสุขอนามัยที่แข็งแรงอันเป็นที่มาของความพร้อมต่อการเจริญเติบโตของงามในทุก ๆ ด้าน นอกจากนั้น การรักษาความสะอาดทางกายยังนับเป็นส่วนหนึ่งของ การฝึกเสริมสร้างวินัยให้แก่เด็กและเยาวชนไปด้วยพร้อม ๆ กัน แต่อย่างไรก็ตาม ความสะอาดทางกายเพียงอย่างเดียวคงยังไม่เพียงพอต่อการเสริมสร้าง ความงอกงามทางจิตใจของเด็กและเยาวชน อนาคตของชาติกลุ่มนี้ควรที่จะได้รับการ ปลุกฝังและฝึกฝนให้มีความบริสุทธิ์สะอาดของจิตใจ ไม่คิดมุ้งมัยหรืออิจฉาริษยาผู้อื่น มองและคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ในแง่ดี เนื่องจากความคิดในลักษณะนี้จะเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตของเด็กและเยาวชนต่อไป

คุณธรรมประการที่ ๗ ความสามัคคี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นได้นิยามคำว่า “สามัคคี” ไว้ว่า “ความพร้อมเพรียง สมานฉันท์ ร่วมมือร่วมใจ ประองดองกัน” ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านของความสามัคคี จะได้รับการปลุกฝังให้มุ่งมั่นในการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งได้ บุคคล เหล่านี้เป็นผู้มีเหตุผล มีใจเปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความสามัคคีจะมีจิตใจเปิดกว้าง ไม่เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน พร้อมทั้งจะเอื้ออำนวยให้เกิดความสำเร็จแก่หมู่คณะ และรักษา ไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน บุคคลเหล่านี้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี รับ บทบาทผู้นำและผู้ตามได้เหมาะสม มีพฤติกรรมร่วมมือร่วมใจทำงานอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่สร้าง ความแตกแยก และไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

ความสามัคคีเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบันซึ่งมีการแตกแยก ระหว่างหมู่เหล่าอย่างรุนแรง และหลายครั้งที่กำลังและความรุนแรงถูกนำมาใช้ในการแก้ ปัญหาความแตกแยกเหล่านี้ จนเป็นที่น่าห่วงใยว่าเด็กและเยาวชนซึ่งยังคงมีความอ่อนเยาว์ ทางความคิดและประสบการณ์ จะเกิดความชินชากับความขัดแย้งและการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมด้วยวิธีดังกล่าว และอาจจดจำไปเป็นต้นแบบ และประพฤติปฏิบัติตาม อันจะก่อให้เกิดผลเสียร้ายแรงเป็นปัญหาระยะยาวต่อสังคมไทย ดังนั้น การปลุกฝังไว้ซึ่งคุณธรรมความสามัคคีจะช่วยป้องกันความเสี่ยงในประเด็นนี้ได้

คุณธรรมประการที่ ๘ ความมีน้ำใจ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นได้นิยามคำว่า “ความมีน้ำใจ” ไว้ว่า “ความเอื้อเฟื้อ อุดหนุน เจือจาน หรือแสดงน้ำใจดีแก่ผู้อื่น” ผู้ที่มีคุณธรรมในด้านของความมีน้ำใจจะได้รับการปลุกฝังให้ไม่มุ่งเน้นแต่เพียงประโยชน์ส่วนตัว หากแต่มีความเห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าใน

เพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ในความสนใจ ความต้องการ ความจำเป็น หรือความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นตามความเหมาะสม

ตามมุมมองของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น เด็กและเยาวชนผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความมีน้ำใจจะรู้จักการให้และ การเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน อันเป็นผลมาจากการมีจิตใจที่ดี รู้จักการเอาใจเขา มาใส่ใจเรา มีความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น

ความมีน้ำใจเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบันซึ่งมีการไหลบ่าของ วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างรวดเร็ว ลักษณะวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นปัจเจกชนนี้เมื่อผนวกเข้ากับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อที่จะได้มาซึ่ง ทรัพยากร ต่าง ๆ ในสังคม อาจส่งผลให้เด็กและเยาวชนกลายเป็นผู้ที่จิตใจแข็งกระด้าง ใส่ใจแต่ความต้องการของตนเองแต่เพียงฝ่ายเดียว มิได้มีจิตใจเอื้ออาทรพร้อมที่จะสร้าง ความรุดหน้าเจริญพัฒนาให้แก่ผู้อื่นไปพร้อม ๆ กับตนเอง การยึดแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้งนี้หากเกิดขึ้นในทุก ๆ หมู่เหล่าในสังคมใดแล้ว คงเป็นการยากที่สังคมนั้น ๆ จะดำเนินอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะ ต้องปลูกฝังคุณธรรมความมีน้ำใจให้แก่เด็กและเยาวชน^{๒๕}

คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการมีประโยชน์ต่อเด็กอย่างไร

คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการมีประโยชน์ต่อเด็กในการดำเนินชีวิต หมายถึง เรื่องของชีวิตที่เป็นอยู่ทั้งหมด ซึ่งทางพุทธศาสนาหมายถึงเรื่องต่างๆ ๓ เรื่อง ดังนี้

๑. เรื่องของความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ด้วยพฤติกรรมทางกาย วาจา และการใช้อินทรีย์ต่างๆ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย การเห็น การได้ยิน ฯลฯ สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เรียกสั้นๆ ว่า ศील

๒. เรื่องของจิตใจ เจตจำนง ความตั้งใจ แรงจูงใจ ที่จะทำให้เรามีพฤติกรรมต่างๆ สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมนั้น ตามภาวะและคุณสมบัติต่างๆของจิตใจของเรา เรียกว่า สมาธิ

๓. เรื่องของปัญญา ความรู้ ความคิด เป็นตัวชี้ทางว่าเราทำพฤติกรรมของเราไปตามความรู้ ความเข้าใจ และภายในขอบ เขตของความรู้ นั้น ซึ่งเรียกว่า ปัญญา ความสัมพันธ์ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อกัน ระหว่างพฤติกรรม จิตใจ/อารมณ์ และปัญญา ซึ่งเป็นส่วนประกอบแห่งการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องของชีวิตของเรา จะแยกจากกันไม่ได้ รวมทั้งหมดเรียกว่า “จริยะ” ในชีวิตที่เป็นอยู่ เด็กย่อมต้องพบประสบการณ์ต่างๆ และต้องเจอสถานการณ์ใหม่ๆตลอดเวลาทุกวัน เมื่อเจอประสบการณ์ใหม่ เราก็ต้องเรียนรู้และต้องมีปฏิกิริยาตอบไป เมื่อมีสถานการณ์เกิดขึ้นใหม่ เราก็ต้อง

^{๒๕} อ้างใน รายงานการวิจัยประเมินผลคุณธรรม ๘ ประการของผู้เรียน : เจตคติและพฤติกรรม.

คิดว่าจะจัดการอย่างไร จะแก้ปัญหาอย่างไร นี่คือการศึกษ คุณธรรม จริยธรรม หรือการดำเนินชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่มีการศึกษา ดังนั้น ในการพัฒนามนุษย์ จึงเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน แยกจากกันไม่ได้ ดังนี้

พัฒนาความสัมพันธ์ แบ่งเป็น

๑) พัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรงเจริญเติบโต สะอาด มีสุขภาพดี รู้จักเลือกเฟ้นบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 อุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาและสร้างสรรค์ รู้จักเลือกใช้อย่างรู้คุณค่า ประหยัด คิดก่อนใช้

๒) พัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมกับเพื่อนมนุษย์ ตั้งแต่การอยู่ร่วมกันในครอบครัว มีวินัยในการดำรงชีวิต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้บทบาทของตน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แก้ปัญหาและขัดความขัดแย้งได้

๓) พัฒนาด้านจิตใจ เรื่องของคุณธรรม ความดี สมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสติ มีสมาธิ มีความสุข สดชื่น เบิกบาน สุขภาพเรียบร้อย อ่อนโยน ละเอียดอ่อน มีกิริยามารยาทที่งดงาม มีสัมมาคารวะ มีน้ำใจ มีจิตใจกว้างขวาง เสียสละ โอบอ้อมอารี

พัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ การคิด เหตุผล เน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง และสามารถนำความรู้มาใช้ในการคิด แก้ปัญหา และดับทุกข์ได้ในที่สุด^{๒๖}

สรุปจากคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ของกระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะคุณธรรมที่มุ่งเน้นในเรื่องของจริยธรรมของนักเรียน จำนวน ๕ ด้าน ได้แก่ ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย และความมีน้ำใจ

๒) คำนิยม ๑๒ ประการ

ค่านิยม มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Value” และมาจากคำสองคำคือ “ค่า” “นิยม” เมื่อคำสองคำรวมกันแปลว่า การกำหนดคุณค่า คุณค่าที่เราต้องการทำให้เกิดคุณค่า คุณค่าดังกล่าวนี้มีทั้งคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ซึ่งคุณค่าแท้เป็นคุณค่าที่สนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนคุณค่าเทียม หมายถึงคุณค่าที่สนองความต้องการอยากเสพสิ่งปรนเปรอชั่วคราว

คณะกรรมการความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ กำหนดค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ เพื่อสร้างคนไทยที่เข้มแข็งนำไปสู่การสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็งดังนี้

^{๒๖} ประไพ ประดิษฐ์สุทธาวร. บทความ เรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรม. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://taamkru.com/th>, [๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๘].

๑. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน
๒. ซื่อสัตย์ เสียสละอดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
๓. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
๔. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม
๕. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
๖. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
๗. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
๘. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
๙. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
๑๐. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี
๑๑. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา
๑๒. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง^{๒๗}

๒.๑.๒ หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๑.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๑) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

ลักษณะของจริยธรรมการมองจริยธรรมของแต่ละคนอาจแตกต่างกันตามแนวความคิดแต่จริยธรรมที่แท้จริงก็เป็นจริยธรรมที่มีอยู่และการมองเห็นอาจเป็นรูปการนิยามการแสดงความรู้สึกและการประพฤติปฏิบัติ บรรานัน แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านความรู้ (Knowledge)
๒. ด้านความรู้สึก (Feeling)
๓. ด้านการประพฤติปฏิบัติ (Conduct)

ซึ่งพิจารณาแล้วสอดคล้องกับฮอฟแมนที่แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๓ ด้าน เหมือนกันคือ

๑. ความคิดทางศีลธรรมหรือจริยธรรม (Moral Thought)
๒. ความรู้สึกทางศีลธรรมหรือจริยธรรม (Moral Feeling)

^{๒๗} สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๕๗, หน้า ๓.

๓. การแสดงพฤติกรรมทางศีลธรรม (Moral Behavior)

และท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงการแสดงออกพฤติกรรมทางจริยธรรมไว้ว่า การแสดงพฤติกรรมปฏิบัติ หมายถึงการที่บุคคลแสดงการกระทำ เมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมขึ้นการแสดงการลงมือทำให้เกิดจากการพิจารณาตัดสินใจ โดยอาศัยความรู้สึกที่มีอยู่มาก่อนถ้าคนขาดจริยธรรมเมื่อพบปัญหาทางจริยธรรมขึ้นจะแสดงการกระทำไม่ได้ออกมาทันที ส่วนใหญ่จริยธรรมจะมองด้านแสดงพฤติกรรมคือการแสดงการกระทำเป็นหลักสำคัญ สังคมจะอยู่ได้อย่างสงบสุขอยู่กับการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรม การทำสงคราม การฆ่าฟันกัน การปล้น การขโมย การโกหกหลอกลวง การเอาเปรียบ ฯลฯ เหล่านี้เป็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางลบ บางที่เราเรียกว่าคนไม่มีจริยธรรมแต่จริงๆ แล้วเป็นคนมีจริยธรรมต่ำจนเป็นลบ ส่วนการแสดงพฤติกรรมเมตตาช่วยเหลือคนให้ทาน เห็นใจผู้อื่น ซื่อสัตย์ยุติธรรม ฯลฯ เหล่านี้ ถือเป็นการแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางบวก แต่จะบวกมากหรือบวกน้อยขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของความรู้สึกด้านจริยธรรมนั้นๆ ของคนนั้นด้วย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้กล่าวถึงลักษณะของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม มีดังนี้

๑) ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้น ถือว่าการกระทำชนิดใดดีควรกระทำและการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม มากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรม หรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล

๒) ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น ทศนคติเชิงจริยธรรมมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ ใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว

๓) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกจะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลเชิงจริยธรรมจะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของมนุษย์

๔) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละ เพื่อส่วนรวมและการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก^{๒๘}

^{๒๘} ล้วน สายยศ . การวัดด้านจิตพิสัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓. หน้า ๑๖๕ - ๑๖๘.

๒) คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย^{๒๙}

ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี ได้ให้ความเห็นว่า การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย ต้องดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ การ “ปลูก” และการ “ปลุก” ในส่วนของการ “ปลูก” นั้นใช้สำหรับเด็กและเยาวชนที่เปรียบเป็นดั่งผ้าขาว และจะเป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนสังคมไทยในอนาคต ซึ่งจะต้องได้รับการปลูกฝังความคิดและทัศนคติด้านคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อเจริญงอกงามเป็นเมล็ดพันธุ์แห่งคุณธรรมจริยธรรมที่จะเผยแพร่ในสังคมไทยต่อไป ส่วนการ “ปลุก” นั้นใช้กับผู้ใหญ่ ที่บางครั้งได้หลงลืมหรือละเลยการนำคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ ในการประพฤติปฏิบัติให้เกิดการระลึกนึกถึง ตระหนักถึงความสำคัญและนำคุณธรรมจริยธรรมกลับมาใช้ในการดำรงตน และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนต่อไป ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศอังกฤษสามารถดำรงมาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมที่สูงส่งเอาไว้ได้ตลอดมา คือชาวอังกฤษได้รับการปลูกฝังคตินิยม ๗ ประการมาตั้งแต่เด็ก (ข้อ ๑ – ๗) และเมื่อบุคคลใดมีคตินิยมทั้ง ๗ ประการครบถ้วนก็ถือว่าเป็นผู้ที่มี “Integrity” (Integrity หมายถึง การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม) ซึ่งเป็นคุณธรรมอันสูงส่งมีความหมายลึกซึ้งและกว้างขวางมาก และเป็นที่ยอมรับของสังคม ถูกต้องทั้งหลายทั้งปวง ที่น่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการฝึกอบรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน หรือบุคคลทั่วไปในสังคมไทย ให้มีคตินิยมครบทั้ง ๗ ประการ และการฝึกอบรมเด็กไทยควรเพิ่มคตินิยมอีก ๕ ประการ (ข้อ ๘ – ๑๒) เพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมอันดี และสภาพของสังคมไทย ซึ่งคตินิยม ๑๒ ประการ คือ

๑. สัจจะพูดความจริง (Truth)
๒. ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty)
๓. ความระลึกในหน้าที่ (Sense of Duty)
๔. ความอดกลั้น (Patience)
๕. ความเป็นธรรม (Fair Play)
๖. ความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Consideration for Others)
๗. เมตตาธรรม (Kindness)
๘. ความกตัญญูกตเวทิตา (Gratitude)
๙. ความสุภาพนุ่มนวล (Politeness)
๑๐. ความเคารวต่อผู้มีอาวุโส (Respect for Elders)

^{๒๙} กิตติยา โสภณโกโค. นักวิชาการสำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรมสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. วิทยาศาสตร์บัณฑิต(ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาดิน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, บทความ.

๑๑. รักษาคำพูด (promise)

๑๒. จิตสำนึกสาธารณะเสียสละเพื่อส่วนรวม (Public Conscience)^{๓๐}

๓) ประมวลจริยธรรมในการทำงานยุคโพสต์โมเดิร์น^{๓๑}

ในปัจจุบันสังคมกำลังก้าวเข้าสู่ยุคโพสต์โมเดิร์น ยุคที่มนุษย์กำลังแสวงหาจุดร่วมที่เหมือนกันและสวามิฉันต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน แม้ต่างคนอาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ก็ยอมรับในคุณค่าของกันและกัน มีการหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยนำจุดร่วมที่เหมือนกันมาเสริมสร้าง อันก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป และมองจุดต่างไม่เหมือนกันด้วยการยอมรับในคุณค่าบนความหลากหลาย ไม่เว้นแม้แต่มุมมองต่อจริยธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมองว่าจริยธรรม มิได้อยู่แต่ในภาษาหรือข้อที่ได้บัญญัติไว้ในคัมภีร์หนึ่งคัมภีร์ใด หรือในที่หนึ่งใด หากแต่มีการย้อนอ่านหรือทบทวนมาตรการหรือหลักการ ที่ได้เคยมีการอธิบายถึงจริยธรรมไว้ทั้งหมด แล้วนำมาวิเคราะห์ประเมินค่าดูว่าอะไรที่ยังดีอยู่ มีคุณค่าอยู่หรือพื้นนำมาใช้แบบผสมผสานกันเรียกว่า “ย้อนอ่านทุกสิ่งและไม่ละทิ้งสิ่งใด”

ดังนั้น ก่อนที่จะกำหนดถึงแนวทางในการสร้างจริยธรรม ในการทำงานให้เกิดขึ้นได้นั้น จะต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อน ถึงองค์ประกอบของจริยธรรมในการทำงานที่ควรจะเป็น ดังนี้

๑. มีความรู้/ปัญญา อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวไว้ว่า “จุดหมายของชีวิตอยู่ที่การหาความรู้โดยการถอดสิ่งสากล จากสิ่งเฉพาะหน่วยอันเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดความกลมกลืนในทุกสิ่งทั้งภายในและภายนอก และเมื่อนั้นจิตของเราก็จะทำงานได้อย่างคล่องแคล่วราบรื่นอันเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาสูงสุดในชีวิต โดยต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจตัวเองและสิ่งแวดล้อมให้ดีที่สุด” เช่นเดียวกับ โซเครตีส (Socrates) ที่ได้กล่าวว่า “หากว่ามนุษย์ไม่ได้มีความต้องการตามธรรมชาติก็ตามแต่ความรู้สึกรักก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับพวกเขา ดังนั้นหากใครที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของความดี (Goodness) เขาก็ (มัก) จะไม่ทำชั่วนั่นเอง”^{๓๒}

๒. มีเหตุผล ค้านท์ (Immanuel Kant) เห็นว่า “ในบรรดาสมรรถภาพต่างๆ ของปัญญา ไม่มีสมรรถภาพใดสูงกว่าเหตุผลดังนั้นการทำให้ปัญญามีศักยภาพสูงขึ้น จึงอยู่ที่การฝึกใช้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความรู้ทุกอย่างอื่นทุกอย่างมีไว้เพื่อการใช้เหตุผลเป็นที่ตั้ง อย่างไรก็ตาม

^{๓๐} ศาสตราจารย์ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี. **คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร**, (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน : กรุงเทพมหานคร), ๒๕๕๐, หน้า ๑๐ - ๑๓.

^{๓๑} ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร. **ประมวลจริยธรรมในการทำงานยุคโพสต์โมเดิร์น**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.oknation.net/blog/pisak/2009/09/25/entry-7>, [๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๘].

^{๓๒} อังโน ภิศักดิ์ กัลยาณมิตร. **ประมวลจริยธรรมในการทำงานยุคโพสต์โมเดิร์น**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.oknation.net/blog/pisak/2009/09/25/entry-7>, [๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๘].

ตามเหตุผลจะทำการอะไรไม่ได้หากร่างกายไม่อยู่สภาพพร้อม จึงต้องพัฒนาสมรรถภาพอื่นๆ ไปพร้อมกันเพื่อให้กลมกลืนกันไปด้วย”^{๓๓}

๓. ยึดผลประโยชน์ส่วนรวม สจิวตมิลล์ (John Stuart Mill) ได้กล่าวว่า “จริยธรรมที่เหมาะสมกับมนุษย์นั้น ควรเป็นจริยธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกแก่คนจำนวนมากที่สุดเป็นที่ตั้ง และคนเราเมื่อมีการศึกษาดีขึ้นแล้ว ย่อมจะไม่มองเพียงแค่สิ่งเฉพาะหน้าคนยิ่งฉลาดขึ้นเท่าไรก็ยิ่งหวังผลในระยะยาวทุกที เพราะฉะนั้นการอบรมให้คนมุ่งหน้าทำการเพิ่มผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง โดยหวังว่าผลประโยชน์ส่วนตัวจะตามมาเองจะได้ผลมากกว่าที่ต่างคนต่างมุ่งหาผลประโยชน์ของตนเองโดยลำพัง”^{๓๔} อันตรงกับหลัก ขยานโยคะ ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่กำหนดว่าความรู้แจ้งและเห็นชอบในความคิดทางที่ดี คือ คิดแต่จะสร้างคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เกียจคร้าน

๔. ยึดหลักสันโดษ เป็นหลักธรรมหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง ความยินดีพอใจในสิ่งที่ตนได้ในสิ่งที่ตนมีซึ่งมีรายละเอียด ๓ ประการ คือ^{๓๕}

๔.๑ ยถาลภสันโดษ คือ ยินดีพอใจในผลตอบแทน หลังจากได้ทำงานเต็มกำลังสามารถไม่ว่าได้มากหรือน้อยก็พอใจเท่าที่ได้

๔.๒ ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีพอใจทำงานที่สุจริต อันเป็นหน้าที่จนเต็มกำลังความรู้ความสามารถ หนักเอาเบาสู้ พากเพียรพยายามร่ำไป มีความรับผิดชอบในงานที่ทำเต็มที่

๔.๓ ยถาสารูปสันโดษ คือ ยินดีพอใจตามควรแก่ชีวิต กล่าวคือมีความรู้จักพออิ่มเป็นบริโศกใช้สอยสิ่งที่ได้มาตามควรแก่อัตภาพ ไม่มากไม่น้อยเกินไปเพียงพอต่อการดำรงอยู่ได้อย่างสบายนอก จากนั้นความรู้จักพอย่อมเป็นเหตุให้เสียสละแบ่งปันเอื้อเฟื้อผู้อื่นได้สงเคราะห์ผู้อื่นได้

๕. มีคุณลักษณะ ๓ ประการ ตามหลักทศุตยปาปณิกสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดังนี้^{๓๖}

๕.๑ มีวิสัยทัศน์ (จักขุมา) หมายถึง การมีปัญญามองการณ์ไกลตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือความชำนาญในการใช้ความคิด

๕.๒ มีความเป็นมืออาชีพ (วิรูโ) หมายถึง จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Technical Skill คือความชำนาญด้านเทคนิคหรือวิชาชีพ

^{๓๓} อ้างแล้ว

^{๓๔} อ้างแล้ว

^{๓๕} อ้างแล้ว

^{๓๖} อ้างใน ภิศักติ ภัลยาณมิตร. ประมวลจริยธรรมในการทำงานยุคโพสต์โมเดิร์น. [ออนไลน์]

๕.๓ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (นิสสัยสัมปันโน) หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งข้อนี้สำคัญมากเพราะ “นกไม่มีชนคนไม่มีเพื่อนขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Human Relations Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

๖. ยึดหลักธรรมาธิปไตยตามพุทธศาสนา โดยถือเอาหลักธรรมหรือหลักการเป็นใหญ่ และความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้งอันได้แก่พละ (หมายถึงพลังหรือกำลัง) ทั้ง ๔ ประการซึ่งในที่นี้ขอนำมาอธิบายเพียง ๒ ประการ คือ^{๓๗}

๖.๑ มีความขยันหมั่นเพียร (วิริยพละ) หมายถึง กำลังความเพียรหรือความขยันกล้าตัดสินใจ กล้าได้กล้าเสีย ไม่กลัวความยากลำบากที่รอคอยอยู่เบื้องหน้า ดังภาษิตที่ว่า “ว่าวขึ้นสูงเพราะมีลมต้านคนจะขึ้นสูงเพราะเผชิญอุปสรรค” คนที่มีความขยันต้องมีกำลังใจที่เข้มแข็งอาจกล่าวได้ว่า วิริยพละ ก็คือกำลังใจนั่นเอง ซึ่งกำลังใจต้องมากคู่กับกำลังปัญญาเสมอ

๖.๒ มีความซื่อสัตย์สุจริต (อนวัชพละ) หมายถึง กำลังแห่งการทำงานที่ไม่มีโทษหรือข้อเสียหาย หมายถึง นักบริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลควรปฏิบัติธรรม (หน้าที่) ให้สุจริต”

๗. มีความรักและสามัคคีทั้งกับเพื่อนมนุษย์และประเทศชาติ มหาตมะคานธี^{๓๘} ได้กล่าวว่า “ความรักช่วยค้าจุนโลกไว้ชีวิตจะมีอยู่เฉพาะในที่ที่มีความรักชีวิตปราศจากความรักเหมือนกับชีวิตที่ตายไปแล้ว ความรักไม่เคยเรียกร้องมีแต่ให้ ความรักมีแต่จะยอมรับความทุกข์โดยไม่มีความโกรธเคืองและไม่มีการแก้แค้น” และ “เมื่อไรก็ตามที่ท่านเผชิญหน้ากับศัตรู จงพิชิตศัตรูด้วยความรัก” ท่านศาสตราจารย์ฮัมมัตซ็อลลัลลอฮฺยะอฺวะซัลลัม แห่งศาสนาอิสลาม ได้พจนารถไว้ว่า “แท้จริงพวกท่านไม่ต้องเอื้อเฟื้อทรัพย์สินแก่มวลมนุษย์ให้มากมาย แต่อย่างใดเพียงแต่ท่านแสดงใบหน้าที่ยิ้มแย้ม และมีกิริยามารยาทที่ดีต่อกันเท่านั้นถือว่าพอใช้แล้ว” และยังมีโอองการแห่งพระผู้เป็นเจ้าความว่า “จงมีจากพวกท่านกลุ่มประชากรที่ปฏิบัติหน้าที่เรียกร้องเชิญชวนบุคคลไปสู่ความดี ความงามมุ่งสู่คุณธรรม และห้ามการปฏิบัติสิ่งที่เป็นความชั่ว และพวกเหล่านั้นถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับชัยชนะหรือผู้สมหวัง” เช่นเดียวกับคำสอนของพระเยซูในศาสนาคริสต์ ที่ได้บัญญัติไว้ว่า “ท่านต้องรักเพื่อนบ้าน (เพื่อนมนุษย์) ให้เหมือนกับรักตนเอง” เฉกเช่นเดียวกับคำตอบของขงจื้อ ที่ให้ไว้กับฝั่นฉือ ที่บอกว่า “การรักผู้อื่นถือเป็นเมตตาธรรม เพราะความรักนี้เป็นความรักแท้ที่มีต่อผู้อื่นและก็เป็นการอบรมบ่มเพาะคนให้มีศีลธรรมจรรยาอันสูงส่ง” ซึ่งความรักนี้ต้องรวมถึงความรักประเทศชาติอันเป็นส่วนหนึ่งแห่งการศรัทธาของศาสนาอิสลามด้วย

^{๓๗} อ่างแล้ว

^{๓๘} อ่างแล้ว

๘. **ปราศจากอคติ** ขงจื้อ ได้กล่าวตอบคำถามจี้กุงถึงความหมายของคนดีไว้ว่า “คนดีย่อมยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมอันเป็นความดีและเป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวางไม่ลำเอียง” ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ได้มีการกล่าวถึงอคติหรือความลำเอียงไว้ว่ามีอยู่ ๔ ประการ คือ^{๓๙}

๘.๑ ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) ถ้าเราชอบใครไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไรเราเห็นด้วยกับเขาไปเสียทุกอย่าง

๘.๒ โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) ถ้าเราชังใครไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไรเรารู้สึกขวางหูขวางตาไปหมด

๘.๓ โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) ถ้าเราขาดข้อมูลในเรื่องใดพอมิคนให้ข้อมูลเท็จในเรื่องนั้นเรามักเชื่อเขาและตัดสินใจผิดพลาดได้ง่าย

๘.๔ ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว) ถ้าผู้มีอำนาจให้เราพูดหรือทำสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกของเราบางครั้งเราจำเป็นต้องทำตามเพราะความกลัวภัย

๔) การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษา

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์^{๔๐} ได้กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนนักศึกษาไว้ว่า เป็นผู้มีความดีและจริยธรรมครบถ้วน จะต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน แหล่งปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษาโดยส่วนรวม มีดังนี้

๑) บิดามารดาบ้านหรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ต่อไปแม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม

๒) ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัวเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัว เด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบมากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง

๓) เพื่อน ๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมบางอย่างให้เด็กรับรู้รับไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อน ๆ ได้

๔) พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ หรือท้องถิ่น ที่เด็กหรือนักเรียนอยู่นั้นการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นจะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กหรือนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

^{๓๙} อ่างแล้ว

^{๔๐} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, **คุณธรรมและจริยธรรม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ), ๒๕๒๔. หน้า ๗๖- ๗๗.

๕) สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบ มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติค่านิยม ตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่าน เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กในขณะเดียวกันสื่อต่างๆ เหล่านี้อาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ด้วย

๖) โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

กิริติ บุญเจือ^{๔๑} ได้กล่าวถึง จริยธรรมหรือจรรยาบรรณของนักเรียน ดังนี้

๑) พึงหาโอกาสเรียนรู้ให้เข้าใจวิธีการใช้เหตุผลและขอบเขตเหตุผล โดยเร็วที่สุดตามระดับของวัย

๒) พึงยอมรับทุกอย่างด้วยเหตุผล พึงรับพิจารณาความคิดทุกอย่างที่มีเหตุผล ด้วยความเคารพแม้ตนเองจะยังไม่เห็นด้วยกับเหตุผลนั้น

๓) พึงเคารพความคิดที่มีเหตุผลของตนเองและของคนอื่น ทุกคนในทางปฏิบัติพึงหาทางประนีประนอมความคิดเห็นต่างๆ เพื่อหาทางสายกลางซึ่งทุกฝ่ายจะต้องได้บ้างเสียสละบ้าง

๔) พึงถือว่าการเรียนมิใช่เป็นการกอบโกยหาวิธีได้เปรียบคนอื่นในสังคม แต่การเรียนคือการสร้างบุคลิกภาพจึงไม่พึงแข่งขันและกีดกันซึ่งกันและกัน

๕) พึงถือว่าชีวิตในโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริง ไม่ใช่ชีวิตชั่วคราวในรถโดยสาร

๖) พึงสร้างสังคมในโรงเรียนให้เป็นสังคมอุดมการณ์ ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ทันสถานการณ์อยู่เสมอ

๗) พึงมีความสุจริตในการทำการบ้านและการสอบ

๘) พึงถือว่าเกียรติอยู่เหนือผลประโยชน์ใดๆทั้งสิ้น

๙) พึงฝึกน้ำใจนักกีฬาในการแข่งขันทุกประเภท

๑๐) พึงให้เกียรติครูและเพื่อนเสมอ

๑๑) พึงถือว่าสิทธิจะต้องควบคู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบเสมอ

ปราชญา กล้าผจญ^{๔๒} ได้กล่าวถึงแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและปฏิบัติจริยธรรมควรทำ ดังนี้

^{๔๑} กิริติ บุญเจือ, จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๙๗-๑๐๕.

^{๔๒} ปราชญา กล้าผจญ, คุณธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ, (กรุงเทพฯ : เยลโล่การพิมพ์ (1988), ๒๕๔๔), หน้า ๒๙๐.

๑) ต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นตัวอย่างที่ดี และให้ปฏิบัติตามเป็นเวลานานเพียงพอจนเป็นนิสัย

๒) ต้องให้การศึกษอบรมอย่างลึกซึ้งเป็นระยะๆ ต่อเนื่องกันไปเป็นเวลานานพอ เพื่อช่วยให้เกิดความคิดเห็นที่ถูกต้อง

๓) ต้องให้มีโครงการแนะแนว โดยใช้ธรรมชาติในหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ชี้แจงให้ชัดชัด ชี้แนวในการแก้ไขปัญหาชีวิตบางประการ ก่อให้เกิดความอบอุ่นใจใจคอ มั่นคงไม่เอนเอียงไปในทางชั่ว

๔) การได้มีโอกาสได้พูดได้เขียนด้วยตนเอง นอกเหนือไปจากการอ่านและการฟังย่อมส่งเสริมถึงความคิดและความเข้าใจได้งดงามขึ้นเป็นอย่างดี

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๔๓} ได้กล่าวถึงการสร้างบัณฑิต ให้มีจิตสำนึกจริยธรรม โดยได้สรุปมาจากบทความของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เรื่อง การสร้างบัณฑิตให้มีจิตสำนึกจริยธรรม ความสำเร็จจากระบบการศึกษาซึ่งครูอาจารย์ควรปฏิบัติ ดังนี้

๑) แทรกหัวข้อจริยธรรมประยุกต์ในทุกวิชาที่สอน หลักสูตรการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรมีการสอนจริยธรรมแทรกเป็นส่วนหนึ่งของทุก ๆ วิชา ในลักษณะประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิชานั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องแยกสอนวิชาจริยธรรมต่างหาก แต่เป็นบทหนึ่งในหลักสูตร

๒) สอนเชิงบูรณาการ วิชาสาขาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยง การที่นักศึกษาจะสามารถใช้จริยธรรมได้อย่างถูกต้องในสังคมต่อไปได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจโลกสังคมและชีวิต เพื่อที่จะไม่ทำร้ายผู้อื่น ดังนั้นนักศึกษาจึงต้องมีความเข้าใจในศาสตร์ต่าง ๆ ด้วย โดยมีการศึกษาเชิงบูรณาการวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เมื่อจบการศึกษาออกไปสิ่งที่ศึกษาสอดแทรกไว้ในทุก ๆ เนื้อหาวิชาผนวกกับภาคปฏิบัติที่ได้ฝึกทดลอง ได้ฝึกค้นหาคำถามที่ศึกษาที่เป็นตัวอย่างมาเสนอในชั้นเรียน จะทำให้นักศึกษามีความคุ้นเคยและสามารถนำเอาความรู้หลักการทฤษฎีทั้งหลายไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและชีวิตการทำงานได้อย่างเหมาะสม

๓) สอนวิชาจริยธรรมประยุกต์ “ลึกซึ้ง” เป็นวิชาเฉพาะของสาขาวิชาจริยธรรมของแต่ละสาขาวิชา ควรมีวิชาที่แยกออกมาเฉพาะด้วย โดยมุ่งเน้นที่จะกล่าวถึงคุณธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณในวิชานั้น ๆ เพื่อให้เกิดความลึกซึ้งในการตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมที่เกิดขึ้นในสภาพปัจจุบันและร่วมกันพยายามหาทางออกในแนวทางที่ถูกต้อง โดยใช้ให้เห็นว่าการขาดจริยธรรมในปัจจุบันรุนแรงเพียงใด ขณะเดียวกันก็ควรสอนให้รู้ซึ่งถึงปรัชญาเบื้องหลังของวิชานั้น ๆ ที่ส่วนใหญ่จะไม่มุ่งเพียงแค่ประกอบอาชีพ แต่มุ่งเพื่อการเรียนรู้และการรับใช้สังคมเป็นหลัก

^{๔๓} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, อ้างใน ปราชาญา กล้าผจญ, **คุณธรรมจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ**, (กรุงเทพฯ : เอลโล่การพิมพ์ (1988), ๒๕๔๔), หน้า ๒๙๐.

๔) สนับสนุนให้นักศึกษาทำกิจกรรมสร้างสรรค์จริยธรรม สถาบันการศึกษาควรมีการสนับสนุนให้นักศึกษาทุกคนเข้าร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในความดีงาม ในคุณค่า การเสียสละ เพื่อผู้อื่นผ่านประสบการณ์การช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าผู้ตกทุกข์ได้ยากลำบากเดือดร้อน

๕) สอนด้วย “แบบอย่างชีวิต” ของอาจารย์ผู้สอน อาจารย์ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการอบรมบ่มนิสัยให้ความรู้แก่ศิษย์ ควรจะเป็นผู้ที่ประพฤติตนแบบผู้ทรงศีลมีวัตรปฏิบัติที่ดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ได้ สามารถสอนบริหารงานด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่างชนิดที่เรียกว่า Management by example เนื่องจากการกระทำหรือการปฏิบัติเป็นกิจวัตรจนติดเป็นนิสัยนั้นจะมีน้ำหนักมากกว่าคำพูดที่สอนไปแต่ทำไม่ได้

๒.๑.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย^{๔๔} เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีแรกของนักศึกษาไทยที่สร้างขึ้นบุคคลผู้รวบรวมเขียนเป็นทฤษฎี คือ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน กรอบแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของทฤษฎีนี้มีความว่า ลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีและคนเก่งซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ ๖ - ๖๐ ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นมีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้างและได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งต้นไม้อจริยธรรมออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้นที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่วและพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้าน คือ

๑. เหตุผลเชิงจริยธรรม
๒. มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
๓. ความเชื่ออำนาจในตน
๔. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
๕. ทัศนคติคุณธรรมและค่านิยม

^{๔๔} ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓),

ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๓ ด้าน คือ

๑. สติปัญญา
๒. ประสบการณ์ทางสังคม
๓. สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้ อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ ก็ได้กล่าว คือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้านในปริมาณที่สูงพอเหมาะ กับอายุจึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้โดยที่จิตลักษณะทั้งห้านี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้านทางโรงเรียนและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้ โดยวิธีการอื่นๆด้วยฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั้นเองนอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ ที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย โดยเมื่อสร้างขึ้นแล้วทฤษฎีนี้ได้ชี้แนวทางการตั้งสมมติฐานการวิจัย เพื่อหาหลักฐานใหม่ ๆ มาเพื่อเติมในทฤษฎีนี้อีก เช่น การวิจัยที่เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่สามารถจำแนกคนเป็น ๔ ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่า กับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลโดยพบว่าคนที่เป็นบัวเหื่อน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ด้านนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่จะสามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับอายุตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ว่า “พัฒนาการจริยธรรมของมนุษย์นั้นย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคมพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับการพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์” เพียเจต์ ได้แบ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็น ๓ ขั้น คือ^{๔๔}

๑. ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่ เด็กแรกเกิดจนถึง ๒ ปี เด็กในขั้นนี้ ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดมีแต่ความอยากรู้อยากเห็นความต้องการทางกายจึงต้องการที่จะได้รับการบำบัด โดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้นเมื่อเด็กมีความสามารถในการพูด ก็จะเริ่มรับรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น ๆ

^{๔๔} ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก, *จริยธรรมของเยาวชนไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๓๙-๔๐.

๒. ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการในขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๒ - ๖ ปี ลักษณะเด็กในขั้นนี้จะมี ความเกรงกลัวผู้ใหญ่และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนจะต้องกระทำตาม

๓. ขั้นยึดหลักแห่งตน อยู่ในช่วงอายุ ๘ - ๑๐ ปี การที่ได้พัฒนาการจากขั้นยึดคำสั่ง มายังขั้นยึดหลักแห่งตนนี้ เพียเจต์เชื่อว่าเกิดจากการพัฒนาการทางสติปัญญา และประสบการณ์ใน การที่มีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกันความเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะกลายเป็นหลักภายในจิตใจ ของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและการเท่าเทียมกันของบุคคลเด็กที่อยู่ ในสภาพปกติจะบรรลุถึงขั้นที่ ๓ ในช่วงอายุนี้แต่มีเด็กบางคนที่พัฒนาการอาจหยุดชะงักในขั้นที่ ๒ เนื่องด้วยการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงหรือสังคมหรืออาจเกิดจากการขาดประสบการณ์ใน กลุ่มเพื่อนด้วยกันก็ได้

ลัวน สายยศ และอังคณา สายยศ ได้สรุปทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมไว้ ๓ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) และทฤษฎีทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้^{๔๖}

๑. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) องค์ประกอบที่สำคัญในทฤษฎีจิต วิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud) คืออิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (superego) id เป็น แหล่งพลังงานทางจิตเบื้องต้นและเป็นที่ตั้งแห่งสัญชาตญาณเป็นความต้องการแสวงหาเพื่อตนเอง ต่อมาก็มี ego (อีโก้) เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของ id (อิด) ego อาศัยหลักแห่งความจริงคือสิ่งที่ ปรากฏอยู่อย่างแท้จริงจากนั้นจะมีการเรียนรู้พัฒนาขึ้นมา การเรียนรู้ทำให้ฉลาดสามารถเป็นนาย เหนือความอยากอันเกิดแต่ id การเรียนรู้อาศัยการรับรู้ความจำความคิดและส่งเสริมให้ ego เข้มแข็งซูเปอร์อีโก้ เป็นลักษณะที่สามเป็นหลักแห่งอุดมคติและศีลธรรมจรรยา ซูเปอร์อีโก้แบ่งได้ เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) Ego-ideal คือ อุดมคติเป็นแนวคิดของผู้ใหญ่ สังคมที่สอนไว้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควร อะไรเป็นสิ่งไม่ควรและเมื่อประพฤติตามแล้วจะเป็นที่นิยมชมชอบของผู้ใหญ่ในสังคม

๒) Conscience คือ มโนธรรม ได้แก่ ความรู้สึกว่าอะไรดีควรทำ อะไรชั่วควรละเว้น ในขั้นนี้เด็กจะพัฒนาจากการที่เด็กเคยกระทำผิดอยู่ในใจ เช่น ผู้ใหญ่สอนให้เกลียดชังความสกปรก ถ้าเราไปนิยมก็จะได้รับโทษเราจึงเว้นเสียบุคคลในระดับนี้จะเคร่งต่อหลักศีลธรรมเป็นอันมากเป็นส่วน สำคัญที่ป้องกันการกระทำผิด

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า กฎเกณฑ์ของสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการพัฒนาจริยธรรม ทฤษฎีนี้พยายาม

^{๔๖} อ้างใน ลัวน สายยศ และอังคณา สายยศ, การวัดด้านจิตพิสัย, (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๐-๑๗๖.

อธิบายกระบวนการเรียนรู้ โดยหลักการเสริมแรงและหลักการเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากปรากฏการณ์ของสังคม

สกินเนอร์^{๔๗} มีความเชื่อว่า แรงจูงใจที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคมมีรากฐานมาจากความต้องการรางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษจากสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่สังคมยึดถือบรรทัดฐานหรือเกณฑ์ปกติของจริยธรรมพื้นฐานเกิดขึ้นภายในจิตใจ

บันดुरา^{๔๘} ได้ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง เขามีความคิดว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกต การเลียนแบบ และการเอาอย่างแบบ บันดुरา เชื่อว่า ความสำคัญของการเรียนรู้ คือกระบวนการเลียนแบบพฤติกรรมผู้อื่นหรือพิจารณาการกระทำของผู้อื่นแล้วสังเกตผลกระทบที่ตามมา การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำ ตามกฎเกณฑ์การตัดสินใจนี้เกิดจากการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและตัวแบบเป็นสำคัญ

๓. ทฤษฎีทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อเรื่องกิจกรรมทางสมองของแต่ละบุคคล มีความสำคัญกว่าพฤติกรรมอันเกิดจากอิทธิพลของสังคมภายนอก กิจกรรมทางสมองเป็นกระบวนการทางสติปัญญา ซึ่งรวมทั้งการรับรู้ ความจำ และการพิจารณาตัดสินใจ ทฤษฎีทางสติปัญญา มีทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจท์ และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก โดยมีรายละเอียดดังนี้^{๔๙}

๓.๑ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจท์

Piaget เขามีความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรม ขึ้นอยู่กับความฉลาดหรือการพัฒนาทางสติปัญญา พือาเจท์ เสนอแนวความคิดการพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น ๒ ระยะ คือ

๑) ระยะเด็กยึดหลักจริยธรรมจากผู้อื่น ระยะนี้เป็นช่วงเด็กมีอายุก่อน ๘ ปี โดยประมาณเด็กชอบแสดงลักษณะเอาตนเป็นศูนย์กลาง เด็กจะยึดกฎเกณฑ์ตายตัวผิดเป็นผิดหรือถ้าทำผิดต้องได้รับโทษ โดยไม่คำนึงถึงสาเหตุอันจริยธรรมของเด็กช่วงนี้เป็นการแสดงความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่หรือผู้ใหญ่โดยไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ

๒) ระยะเด็กยึดหลักจริยธรรมของตนเองเป็นระยะเด็กที่มีอายุ ๙ - ๑๒ ปี วัยนี้เด็กมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน การตัดสินใจทางจริยธรรมของเด็กมีความคิดเป็นของตนเอง มีความยืดหยุ่นมีเหตุผลที่คำนึงถึงความยุติธรรมและพิจารณาผลกระทำด้วย

๓.๒ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

^{๔๗} อ้างแล้ว

^{๔๘} อ้างแล้ว

^{๔๙} อ้างแล้ว

Kohlberg เขาเชื่อว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรมพร้อมกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ด้วย โคลเบิร์กได้จัดลำดับขั้นของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมไว้ ๖ ขั้นดังนี้

๑) ระดับก่อนจริยธรรม (Preconventional level) ในระดับนี้บุคคลจะทำความดีหรือความเลวขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมที่ทำการมา หรือผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนดในระดับนี้แบ่งย่อยออกเป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ เน้นการลงโทษและเชื่อฟัง (Punishment and Obidience Orientation) การกระทำในขั้นนี้ จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับผลของการลงโทษหรือให้รางวัล เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ เด็กจะสังเกตดูว่าถ้าสิ่งไม่ดีผู้ใหญ่จะไม่เห็นด้วยอาจโดนดุด่าหรือทำโทษ เด็กยอมทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจคือผู้ใหญ่ขั้นนี้คลุมเด็กอายุ ๒ - ๗ ปี

ขั้นที่ ๒ การเลือกกระทำเพื่อความพอใจของตน (Naive instrumental hedonism) ขั้นนี้การกระทำใดๆ ที่ว่าดี เป็นการกระทำตามความพอใจหรือความต้องการของตนเอง และบางโอกาสเป็นความต้องการของผู้อื่น เด็กในขั้นนี้ไม่มีความจงรักภักดีความกตัญญูหรือความยุติธรรม ขั้นนี้คลุมเด็กอายุประมาณ ๗ - ๑๐ ปี

๒) ระดับปฏิบัติตามแบบแผนกฎเกณฑ์จริยธรรม (Morality of conventional role conformity) ระดับนี้คนจะปฏิบัติตามสิ่งที่คาดหวังไว้ในครอบครัว กลุ่มหรือประเทศชาติ ในระดับนี้แบ่งย่อยออกเป็น ๒ ขั้นคือ

ขั้นที่ ๓ หลักจริยธรรมเด็กดีตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Good - boy morality of maintaining good relations approved by others) ขั้นนี้บุคคลจะกระทำหรือปฏิบัติทุกทางเพื่อช่วยเหลือและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เพื่อให้ผู้อื่นยอมรับขั้นนี้การตัดสินใจเชิงจริยธรรมเจตนาที่มีความสำคัญมาก นั่นคือดูได้จากเจตนาของผู้กระทำขั้นนี้เด็กอายุประมาณ ๑๐ - ๑๓ ปี

ขั้นที่ ๔ หลักจริยธรรมทำตามกฎเกณฑ์ระดับเหนือ (Authority maintaining morality) ขั้นนี้บุคคลจะทำถูกหรือดีเมื่อเขาทำตามหน้าที่ เชื่อฟังกฎหมายและธรรมทางศาสนานั้น คือเขาจะประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคมที่ตั้งไว้ ขั้นนี้เด็กอายุประมาณ ๑๓ - ๑๖ ปี

๓) ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือยึดหลักจริยธรรมประจำใจตนเอง (Post Conventional, principled or autonomous level) ในระดับนี้แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๕ หลักการกระทำตามสัญญาของบุคคล (Social-contract orientation) ในขั้นนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลอยู่ในกรอบของสิทธิส่วนบุคคล ที่ทุกสังคมได้ตกลงยินยอมร่วมกัน เขาจะเคารพต่อคำมั่นสัญญาและกฎหมาย ยอมรับค่านิยมที่ว่าบุคคลเกิดมามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์หรือกฎหมายทั้งหลาย ทำไปเพื่อประโยชน์ของสังคมขั้นนี้ได้ก็อายุประมาณ ๑๖ ปี ขึ้นไป

ขั้นที่ ๖ ถือหลักจริยธรรมหลักแบบสากล (Universal-ethical-principle orientation) ขั้นนี้ถือเป็นขั้นสูงสุด เป็นการตัดสินใจจริยธรรมของบุคคล โดยขึ้นอยู่กับหลักคุณธรรม หลักความยุติธรรม หลักความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และหลักเคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล เป็นการใช้โนธรรมขั้นอุดมการณ์ ในการพิจารณาตัดสินการปฏิบัติทางจริยธรรมตามหลักสากล (ขั้นผู้ใหญ่)

จากทฤษฎีทางจริยธรรมที่กล่าวมา จะพบว่าทฤษฎีของโคลเบิร์ก^{๕๐} ได้เน้นการพิจารณาเรื่องจริยธรรม จำเป็นต้องพิจารณาที่การใช้เหตุผลและปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ประกอบด้วยการกระตุ้นทางความเข้าใจการกระตุ้นทางประสบการณ์ทางสังคม บรรยากาศทางจริยธรรมของกลุ่มและความขัดแย้งทางความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมจากทฤษฎีทางจริยธรรมที่กล่าวมา จะพบว่าทฤษฎีของโคลเบิร์ก ได้เน้นการพิจารณาเรื่องจริยธรรม จำเป็นต้องพิจารณาที่การใช้เหตุผลและปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ประกอบด้วยการกระตุ้นทางความเข้าใจการกระตุ้นทางประสบการณ์ทางสังคม บรรยากาศทางจริยธรรมของกลุ่มและความขัดแย้งทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม

๒.๒ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

๒.๒.๑ ความหมายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของพฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล่ามนัยความคิดความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า^{๕๑}

สมโภชน เอี่ยมสุภชาติ ได้ให้ความหมาย ของพฤติกรรมชัดเจนยิ่งขึ้นและเบนไปในทางเดียวกันว่า เป็นการกระทำของบุคคลที่แสดงออกมา เพื่อตอบโต้หรือตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตได้^{๕๒}

นิตยา พูลทอง ให้ความหมายว่า พฤติกรรม คือ การกระทำหรือการแสดงออกของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการแสดงออกหรือการกระทำดังกล่าวนี้

^{๕๐} อ้างแล้ว

^{๕๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๖๘.

^{๕๒} สมโภชน เอี่ยมสุภชาติ, การปรับพฤติกรรม, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๓.

จะมีกระบวนการของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกำกับอยู่ภายในตัวบุคคลนั้น ๆ เสมอกล่าวคือจะมีกลไกกำกับสั่งการจากความคิดและความรู้สึกที่มีอยู่ภายในเป็นของตนเองตลอดเวลา^{๕๓}

นักทฤษฎีหลายท่าน ได้กล่าวถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์^{๕๔} เพียเจต์ เป็นคนแรกที่ศึกษาเรื่องจริยธรรมของเด็ก เขาได้อธิบายว่า จริยธรรมจะแฝงอยู่ในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทุกชนิด และในการเล่นเกมส์ต่าง ๆ ของเด็กจะต้องมีกฎเกณฑ์ที่เป็นระบบซับซ้อนแอบแฝงอยู่ในเกมส์ โดยให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของการเล่นเกมของเด็กกว่ามี ๒ อย่าง คือ

๑. การฝึกหัดตามเกณฑ์ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ ๘ ปี ระยะเวลาเด็กจะยึดกฎเกณฑ์ภายนอก กล่าวคือ พ่อแม่ผู้ใหญ่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็ก กฎเกณฑ์จะมีลักษณะตายตัวเด็กจะไม่คำนึงถึงแรงจูงใจต่าง ๆ หรือเหตุการณ์กระทำ

๒. ความสำนึกในกฎเกณฑ์ เด็กเริ่มมีกฎเกณฑ์ของตนเอง ระยะเวลาพัฒนาการทางจริยธรรมเริ่มก้าวไปสู่ระดับที่มีความคิดเป็นของตนเองในลักษณะของการคิดถึงความยุติธรรม คิดถึงเหตุผลของการกระทำ การที่เด็กพัฒนาการรับกฎเกณฑ์ที่ตายตัวจากอิทธิพลภายนอกมาเป็นกฎเกณฑ์ของตนเองได้ เนื่องจากพัฒนาการทางสติปัญญาความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนและอายุในการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมเขาใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยสร้างเรื่องเป็นสถานการณ์คู่ กล่าวคือ การกระทำของเด็ก ๒ คนในลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่ความตั้งใจและแรงจูงใจแตกต่างกันผลที่เกิดแตกต่างกันเช่น เรื่องของเด็กชาย ๒ คนทำแก้วแตก จอห์นทำแก้วแตก ๑๕ ใบ โดยไม่เจตนาแต่มีความตั้งใจที่จะช่วยแม่ทำงาน ส่วนเฮนรี่ทำแก้วแตก ๖ ใบ เพราะป็นขึ้นไปมอยหยิบแยม แล้วถามเด็กว่าใครทำผิดกว่ากัน ถ้าหนูเป็นพ่อแม่หนูจะลงโทษใครมากกว่ากัน จากคำตอบที่ได้เขาได้ตั้งเป็นกฎเกณฑ์การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ว่า “พัฒนาการจริยธรรมของมนุษย์นั้นย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคมพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล จึงขึ้นอยู่กับการพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์” เพียเจต์ ได้แบ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็น ๓ ขั้น คือ

^{๕๓} นิทยา พูลทอง, การศึกษาวิธีการที่ครูใช้ในการปรับพฤติกรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๗, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๕), อุดสำเนา, หน้า ๑๐.

^{๕๔} Piaget, Jean, *The Moral Judgment of the Child*, (New York : Collier Book, 1962), p.

๑. ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึง ๒ ปี เด็กในขั้นนี้ ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีแต่ความอยากรู้อยากเห็น ต้องการที่จะได้รับการบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กมีความสามารถในการพูดก็จะเริ่มรับรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่นๆ

๒. ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการในขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๒ - ๖ ปี ลักษณะเด็กในขั้นนี้ จะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนจะต้องกระทำตาม

๓. ขั้นยึดหลักแห่งตน อยู่ในช่วงอายุ ๘ - ๑๐ ปี การที่เด็กพัฒนาการจากขั้นยึดคำสั่งมายังขั้นยึดหลักแห่งตนนี้ เพียเจต์ เชื่อว่าเกิดจากการพัฒนาการทางสติปัญญา และประสบการณ์ในการที่มีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกันความเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะกลายเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและการเท่าเทียมกันของบุคคลเด็กที่อยู่ในสภาพปกติจะบรรลุถึงขั้นที่ ๓ ในช่วงอายุนี้นี้แต่มีเด็กบางคนที่มีพัฒนาการอาจหยุดชะงักในขั้นที่ ๒ เนื่องด้วยการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงหรือสังคมหรืออาจเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนด้วยกันก็ได้^{๕๕}

สรุปจากความหมายของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่กล่าวข้างต้น ได้ว่า พฤติกรรมคือการกระทำหรือการแสดงออกของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาของบุคคลทั้งทางกาย วาจา และใจตามที่เพียเจต์ได้แบ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็น ๓ ขั้น คือ ขั้นก่อนจริยธรรม ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการ และขั้นยึดหลักแห่งตน เพราะพัฒนาการทางสติปัญญาและประสบการณ์ของแต่ละช่วงอายุแตกต่างกัน

๒.๒.๒ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกมีหลายพระสูตรที่เน้นให้เห็นถึงผลสำเร็จทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุที่ศึกษาตามกระบวนการแห่งไตรสิกขา เช่น

(๑) วัชชีปุตตสูตร

ชื่อสูตรนี้ตั้งตามชื่อของภิกษุชื่อวัชชีบุตร หมายถึงบุตรของวัชชีราชสกุล สาระสำคัญของวัชชีปุตตสูตร คือ ภิกษุวัชชีบุตรรูปนี้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะทรงประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลาป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า สิกขาบท ๑๕๐ สิกขาบทที่ยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถศึกษาได้หมด พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามว่า เธอจักสามารถศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ได้หรือไม่ ภิกษุวัชชีบุตรกราบทูลรับแล้วปฏิบัติตาม

^{๕๕}ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๓๙-๔๐.

คำแนะนำของพระพุทธเจ้า ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุวัชชีบุตรได้ศึกษาสิกขา ๓ แล้วก็สามารถละ ราคะ โทสะ โมหะ ได้อันเป็นการทำให้ภิกษุวัชชีบุตรไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ไม่ประพฤตสิ่งเลวทรามอีก^{๕๖}

(๒) ตติยสิกขาสูต

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ สิกขาบทนี้ยกขึ้นแสดงเป็นข้อๆ ทุกกึ่งเดือน สรุปลงในสิกขา ๓ ประการคือ ๑) อธิสัสสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา ๓) อธิปัญญาสิกขา จากนั้นตรัสถึงภิกษุที่มีศีล สมาธิ ปัญญาบริบูรณ์ แม้จะละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง แต่สมาทานศึกษาในสิกขาบทที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์อย่างมั่นคง ทำเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติให้แจ้งสิ้นอาสวะกิเลสด้วยปัญญาจึงเข้าถึง(ปรินิพพาน) ในปัจจุบันหรือเมื่อละสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการ อันเป็นเหตุให้เข้าถึงอंतरาปรินิพพายีบ้าง อสังขารปรินิพพายีบ้าง สสังขารปรินิพพายีบ้าง อุทังโสโต อภินิพพาคามีบ้าง เมื่อละสังโยชน์ ๓ ประการได้และทำให้ราคะ โทสะ โมหะเบาบาง จึงเป็นสกทาคามี เมื่อละสังโยชน์ ๓ ประการได้จึงเป็นเอกพีชีโสดาบันบ้างเป็นโกลังโกลโสดาบันบ้าง เป็นสัตตักขัตตูปรมโสดาบันบ้าง^{๕๗}

(๓) ทุตติยสิกขัตตยสูตร

ใน ทุตติยสิกขัตตยสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับสิกขา ๓ ประการ ในลักษณะปจฺจนาวิสัยชนา ด้วยพระองค์เองว่า สิกขาบท ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑) อธิสัสสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา ๓) อธิปัญญาสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายนี้เรียกว่า อธิสัสสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามทั้งหลาย ฯลฯ บรรลุจุดตกฉานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่เรียกว่า อธิจิตตสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติขั้นไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้ เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา^{๕๘}

จากเนื้อหาทั้ง ๓ สูตรที่ยกมาจากพระไตรปิฎก สามารถสรุปได้ว่า การประพฤติปฏิบัติของภิกษุ คือ พุทธกรรมเชิงจริยธรรมเพื่อเข้าถึงเป้าหมาย คือ นิพพาน โดยอาศัยขบวนการฝึกหัดศึกษา อบรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิสัสสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ สิกขาบท

^{๕๖} ฎรายละเอียดใน อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐-๓๑๑.

^{๕๗} ฎรายละเอียดใน อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๙/๓๑๗-๓๑๘.

^{๕๘} ฎรายละเอียดใน อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๑๙-๓๒๐.

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

๒.๓.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับแนวคิดที่สอดคล้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนตามหลักไตรสิกขา ดังเช่น

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงไตรสิกขาไว้ดังนี้ข้อปฏิบัติ ๓ ขั้นที่เรียกว่าไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ ขั้นแรกที่สุดเรียกว่า สิลสิกขา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมให้มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องทั้งที่เกี่ยวข้องกับสังคมาภรณ์ที่ไม่มีชีวิตสิกขาขั้นที่ ๒ ที่สูงขึ้นไปอีกเรียกว่า จิตตสิกขา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมให้มีความสามารถบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจ ให้สงบเยือกเย็นสุขก็ได้ให้บริสุทธิ์สะอาดดีก็ได้ให้สามารถคือสมรรถภาพพร้อมที่จะปฏิบัติงานใด ๆ ต่อไปก็ได้สิกขาขั้นที่ ๓ เรียกว่า ปัญญาสิกขา ได้แก่ การอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริงถึงที่สุดจนสามารถถอนความยึดถือด้วยอุปาทานคือถอนความโง่เขลาต่าง ๆ ออกไปได้จากใจซึ่งเป็นการถอนจิตใจให้หลุดออกมาเสียจากสิ่งที่มันเคยเข้าไปผูกพันไว้แต่ต้นมา^{๕๙}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาตามภาษาของนักวิชาการสมัยใหม่ว่า อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ก็ครอบคลุมถึงการทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญาตามลำดับเป็นแต่จะแตกต่างกันโดยขอบเขตของความหมายและสิกขา ๓ มีจุดหมายที่ชัดเจนจำเพาะตามแนวของพุทธธรรมอย่างน้อยในขั้นเบื้องต้นจะเห็นได้ชัดว่าความหมายไปกันได้ดีคือพูดได้ตรงกันในขั้นพื้นฐานว่า จะต้องฝึกฝนอบรมบุคคลให้มีวินัย (รวมถึงความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม) ให้งอกงามทางอารมณ์ (ทางพระว่าให้จิตใจเข้มแข็งประณีตมีคุณภาพและสมรรถภาพดี) และให้งอกงามทางพุทธิปัญญา (เริ่มด้วยความคิดเหตุผล) สิกขา ๓ นี้เนื่องกันและช่วยเสริมกันซึ่งตามหลักพัฒนาการอย่างสมัยใหม่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้เช่นความรู้เหตุผลย่อมช่วยความเจริญทางอารมณ์และช่วยเสริมการปฏิบัติตามวินัยตลอดถึงความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ในทางสังคมดังนั้นการฝึกฝนอบรมในสิกขา ๓ หรือการให้เกิดพัฒนาการทั้งสามอย่างจึงต้องดำเนินคู่ไป^{๖๐}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงไตรสิกขาอีกว่า เป็นระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า เมื่อแรกเริ่มการฝึกอาศัยความเห็นชอบหรือความรู้ความเข้าใจถูกต้องที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ เป็นเชื้อหรือเป็นเค้ให้เพียงเล็กน้อยพอให้รู้ว่าตนจะไปไหนทางอยู่ที่ไหนจะตั้งต้นที่ไหนเท่านั้น การเข้าใจปัญหาและการมองโลกและชีวิตตามความเป็นจริงคือจุดเริ่มต้นที่ถูกต้อง

^{๕๙} พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษยธำบับสมบุรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : ศุรุสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๗๑-๗๗.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๑๕-๙๑๖.

และคือความหมายพื้นฐานของสัมมาทิฐิ ส่วนในระหว่างการฝึกการฝึกส่วนหยาบภายนอกในชั้นศีล ช่วยเป็นฐานให้แก่การฝึกส่วนละเอียดภายใน ทำให้พร้อมและสะดวกที่จะฝึกในชั้นจิตและปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเมื่อฝึกชั้นละเอียดภายใน คือ ชั้นจิตและปัญญา ผลก็ส่งกลับออกมาช่วยการดำเนินชีวิตภายนอกเช่นมีความประพฤติสุจริตมั่นคงมีศีลที่เป็นไปโดยปกติธรรมดาของตนเองไม่ต้องฝืนใจหรือตั้งใจคอยคุมรักษาคิดแก้ปัญหาและทำกิจต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์เป็นต้นโดยนัยที่กล่าวมาแล้วเมื่อฝึกตลอดระบบของสิกขาแล้วระบบการดำเนินชีวิตทั้งหมดก็กลายเป็นระบบของมรรคสอดคล้องกันหมดทั้งภายนอกและภายใน^{๖๑}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวถึงการพัฒนาจริยธรรมตามแนวไตรสิกขาไว้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง สิ่งที่ต้องสำเหนียก ไคร่ครวญ ไตร่ตรองหรือสิ่งที่ต้องศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติตาม ๓ ประการ ได้แก่ ๑) สิลสิกขา (ศีล) คือ การศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้กาย วาจา เรียบร้อย ๒) สมาธิสิกขา (สมาธิ) คือ การรวบรวมกระแสจิตหรือทำให้ใจให้แน่วแน่ในสิ่งเดียว นึกคิดในสิ่งเดียว และให้จิตหยุดนิ่งอยู่ในจุดเดียว ๓) ปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือ การศึกษาให้เข้าใจในเรื่องปัญญาอย่างแจ่มแจ้ง แล้วนำไปใช้ให้ถูกต้อง^{๖๒}

สนธิศรี สำแดง ได้กล่าวว่า พุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เข้าใจตนเองดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ทณโตเสฏฐโธมนุสเสสุ” ซึ่งแปลว่า ผู้ฝึกฝนอบรมดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด” ซึ่งหมายถึง การรู้ชัดและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้แน่นอนการศึกษาในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๓ หลักใหญ่ ๆ คือ ๑) ศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกายวาจาได้แก่วินัยกฎหมายระเบียบกติกาดังต่าง ๆ ๒) สมาธิ คือ เครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่นทำให้รู้จักตัวเองมากขึ้น ๓) ปัญญา คือ แนวทางที่ใช้เป็นเครื่องในการดำเนินชีวิต^{๖๓}

สรุปแนวคิดจากเนื้อหาพระไตรปิฎกว่า พฤติกรรมของมนุษย์ควรมีรูปแบบเป็นของตนเองโดยยึดแนวทางไตรสิกขาเป็นหลัก เพื่อรักษากายวาจาใจของตนให้ประพฤตินทางที่ถูกต้องได้แก่ ๑) การรักษาศีล คือ ศีลห้า ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ๒) สมาธิ เป็นการฝึกอบรมทางด้านจิตใจเพื่อปรับสภาพร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็ง ๓) ปัญญา เป็นการฝึกเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะแห่งความเป็นจริงและสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๑๕ - ๙๑๖.

^{๖๒} บุญมี แทนแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑), หน้า ๓-๘.

^{๖๓} สนธิ ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับหลักการศึกษาภาคทฤษฎีแห่งการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔),

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียร

๑) ความหมายของความขยันหมั่นเพียร

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๖๔} ให้คำนิยามไว้ว่า “ขยัน หมายถึง การทำงานอย่างแข็งขัน ไม่ปล่อยปละละเลย หรือประพฤติดีเป็นปกติสม่ำเสมอ”

พระพรหมคุณาภรณ์^{๖๕} ให้ความหมายขององค์มรรค ข้อสัมมาวายามะ (อธิจิตสิกขา) ทางพระพุทธศาสนาว่า “คือการสร้างฉันทะ พยายาม ระดมความเพียร คอยเร้าจิตใจไว้ มุ่งมั่น เพื่อ (ป้องกัน) อกุศลอันเป็นบาปที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น เพื่อละอกุศลอันเป็นบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อ (สร้าง) กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย เพื่อภิญญาภาพ เพื่อความไพบุลย์เจริญ เต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว”

สรุปว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึงการกระทำของนักเรียนที่แสดงถึงความสนใจ ตั้งใจ เอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนอย่างจริงจัง มีความพยายามทำงานอย่างต่อเนื่อง จนสำเร็จตามเป้าหมาย ทนเวลา และร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนดขณะที่มีการเรียนการสอนพร้อมทั้งศึกษาค้นคว้าพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

๒) องค์ประกอบและพฤติกรรมของความขยัน

ยุพดี ปิตตะคุ^{๖๖} ได้แบ่งความขยันหมั่นเพียรออกเป็น ๒ ส่วนย่อย คือ

๑. ความขยันหมั่นเพียรในการเรียนขณะที่ครูบรรยาย ได้แก่

- ตั้งใจฟังครูอธิบาย ไม่เล่น ไม่พูดคุย ในขณะที่ครูสอน ไม่นำงานของวิชาอื่นมาทำ ไม่นำหนังสือการ์ตูนขึ้นมาอ่าน เป็นต้น สนใจครูขณะที่ครูสอน ไม่นั่งเหม่อลอย

- ถาม-ตอบคำถามของครูเกี่ยวกับบทเรียน

- แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทเรียน

๒. ความขยันหมั่นเพียรในการเรียนในขณะที่ครูแบ่งงานกลุ่มให้ทำ

- ให้ความร่วมมือกับเพื่อนในการทำงานกลุ่ม ได้แก่ ช่วยเพื่อนทำงาน ช่วยแสดงความคิดเห็นในการทำงาน

- มีความรับผิดชอบต่องาน ได้แก่ ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมายให้ทำ ทำรายงานโดยให้เสร็จทันเวลา หรือก่อนเวลากำหนด

^{๖๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร:ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๖.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, หน้า ๗๙๙.

^{๖๖} ยุพดี ปิตตะคุ, “ผลของการใช้ชุดแนะแนวที่มีต่อความขยันหมั่นเพียรในการเรียนของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนศรีเอี่ยมอนุสรณ์ สังกัดกรุงเทพมหานคร”, หน้า ๕- ๖.

นิตา ด้านจริยคุณ^{๖๗} ได้แบ่งความขยันหมั่นเพียรออกเป็น ๔ ด้านย่อยคือ

๑. ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน
๒. ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงานของตน
๓. ความขยันหมั่นเพียรในการช่วยเหลืองานของครอบครัว
๔. ความขยันหมั่นเพียรในกิจกรรมของโรงเรียน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบและพฤติกรรมความขยันหมั่นเพียรประกอบด้วยการแสดงออกถึงความสนใจ ตั้งใจ เอาใจใส่ต่อการเรียน มีความพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่องและมีเป้าหมาย

๒.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย

(๑) ความหมายของระเบียบวินัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๖๘} ได้ให้ความหมายของคำว่า “ระเบียบวินัย” หมายถึง ข้อบัญญัติที่วางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน”

วินัยคืออะไร วินัย หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกัน ด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ให้ห่างไกลจากความชั่วทั้งหลายการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้งและลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสุข การงานที่ทำก็จะเสียผล ถ้าประชาชนแต่ละคนเป็นเหมือนดอกไม้แต่ละดอก ดอกไม้ทั้งหลายเหล่านี้จะด้อยค่าลง หากวางอยู่กระกระจายอยู่กระจัดกระจาย ทั้งยังทำให้รกรุงรังอีกด้วย แต่เมื่อเรานำดอกไม้เหล่านี้มาร้อยรวมเข้าด้วยกันด้วยเส้นด้ายดอกไม้เหล่านี้ก็จะกลายเป็นพวงมาลัยอันงดงามเหมาะที่จะนำไปใช้ประดับตกแต่งให้เจริญตาเจริญใจ เส้นด้ายที่ใช้ร้อยดอกไม้ให้รวมกันอยู่อย่างมีระเบียบงดงามนั้นเปรียบเสมือนวินัย วินัยจึงเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมคน ให้คนเราใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางที่ถูกที่ควร คือทำให้เป็นคน “ฉลาดใช้”

สรุปได้ว่า ระเบียบวินัย เป็นกฎเกณฑ์ของระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักให้คนปฏิบัติ และควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม คือ ให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังนั้น ระเบียบวินัยในโรงเรียนจึงหมายถึง กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับที่โรงเรียนกำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการควบคุม และส่งเสริมพฤติกรรมของเด็กให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน เป็นการพัฒนานิสัยที่ดีงามให้เกิดขึ้นและติดตัวเด็กต่อไป

^{๖๗} นิตา ด้านจริยคุณ, การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความขยันหมั่นเพียรระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ กรุงเทพมหานคร, หน้า ๘.

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕.

(๒) ประเภทของระเบียบวินัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๖๙} ได้แบ่งวินัยออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษ เป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจที่จะตกอยู่ในภาวะจำยอม ถูกควบคุม วินัยภายนอกเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจบางอย่างบังคับนี้หมดไป วินัยก็จะหมดไปด้วยเช่นกัน และคนส่วนมากเห็นว่า วินัยเกิดจากการดูแล ควบคุม

๒. วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนขึ้นโดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใดๆ และข้อประพฤติปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดขึ้นจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรม และเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน

(๓) ความสำคัญของวินัย

วินัย มีความสำคัญมากในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สังคมใดก็ตามโดยเฉพาะสถานศึกษา ถ้ามีระเบียบวินัยที่ดี สามารถควบคุมความประพฤติของนักเรียน นักศึกษาได้ ผู้เรียนในสถานศึกษาก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ได้มีผู้ให้ความสำคัญของวินัยไว้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๗๐} ได้กล่าวถึงความสำคัญของวินัยต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ไว้ดังนี้

๑. ด้านครอบครัว การที่สมาชิกในครอบครัวมีวินัยไม่ว่าจะเป็นวินัยภายนอก หรือวินัยภายในตนเอง ย่อมก่อให้เกิดความไว้วางใจ เชื่อมมั่นระหว่างสมาชิก ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัว โดยเฉพาะสมาชิกผู้เยาว์ของครอบครัว เมื่อเติบโตขึ้นจากครอบครัวที่มีสัมพันธภาพที่ดีย่อมเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี มีความมั่นคงทางจิตใจ กล่าวที่จะเรียนรู้และปรับตัวในสิ่งใหม่ๆ อันจะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยพัฒนาประเทศสืบไป

๒. ด้านสังคม เมื่อกลุ่มคนในสังคมมีการรักษาระเบียบวินัย เคารพกฎเกณฑ์ของสังคมร่วมกัน ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของบุคคลเป็นไปอย่างสงบสุข หากสังคมใดที่สมาชิกในสังคมไร้ระเบียบวินัยทั้งที่เป็นวินัยในตนเอง และวินัยที่เกิดจากการยอมรับ ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับย่อมทำให้สังคมนั้นๆตกอยู่ในสภาวะสับสน

๓. ด้านเศรษฐกิจ สภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีการดำเนินงานทางภาคธุรกิจอย่าง

^{๖๙} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

^{๗๐} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน, หน้า ๕-๗.

รวดเร็ว โดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารเป็นเครื่องมือ เวลาจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งซึ่งผู้ดำเนินการทางธุรกิจจะต้องรักษา และใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ดังนั้นการมีวินัย ตรงต่อเวลาจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

๔. ด้านการเมือง เหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองของไทยหลายๆ กรณีเกิดขึ้นเนื่องจากนักการเมือง และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ขาดระเบียบวินัยทางการเมือง เหตุการณ์ที่วุ่นวายเหล่านี้ส่งผลเสียต่อภาพพจน์ของประเทศในสายตาของชาวต่างชาติที่เข้ามาลงทุนประกอบกิจการต่างๆ และส่งผลเสียต่อการดำเนินงานทางเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง

๒.๓.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยกล่าวถึงพุทธธรรมขั้นพื้นฐาน หลักจริยธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา และพุทธจริยธรรมทางสังคม ดังนี้

๑. พุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน พุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน หมายถึง คุณธรรมและหลักการปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งมีลักษณะจำเพาะและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง หรือสิ่งมีค่าภายในแม้ว่าบุคคลอื่นจะไม่เห็นก็ตาม เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความบริสุทธิ์แห่งจิตใจ การมีปัญญาที่ถูกต้องดีงาม และมโนธรรมต่างๆ จริยธรรมขั้นพื้นฐานเป็นฐานของจริยธรรมทางสังคม การปฏิบัติตามจริยธรรม ทางสังคมจะไม่เกิดผลดีนักหากปราศจากจริยธรรมขั้นพื้นฐาน และจริยธรรมขั้นพื้นฐานเป็น จุดมุ่งหมายที่ต้องบรรลุถึงด้วย ในการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมนั้น มีเป้าหมายอย่างหนึ่ง คือ การมีคุณธรรม เพราะฉะนั้น จริยธรรมขั้นพื้นฐานสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นทั้งเป้าหมาย และเป็นทั้งเหตุปัจจัยทำให้มีการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และบังเกิดผลดีอีกด้วย

๒. หลักจริยธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา หลักจริยธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนานั้น เป็นหลักธรรมที่ทุกคนจะต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องดีงามทั้งทำให้เกิดความเกิดความสุขแก่ตนเองและสังคมโดยรวม อันได้แก่

๑) สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นหรือปัญญาที่ถูกต้องดีงาม กล่าวคือ เป็นความรู้ความเข้าใจว่า อะไรถูก อะไรผิด อะไรมีโทษ อะไรมีคุณประโยชน์ อะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป อะไรควรทำ อะไรควรละเว้น เป็นต้น สิ่งตรงกันข้ามกับสัมมาทิฐิก็คือ มิจฉาทิฐิ ซึ่งหมายถึงความรู้ความเข้าใจอย่างผิด ๆ เหมือนดังภาษิตไทยโบราณที่ว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

๒) ความสะอาดแห่งจิตใจ คือ จิตใจที่บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งที่มาปรุงแต่งให้เกิดความเศร้าหมอง ซึ่งก็หมายถึงปราศจากความโกรธ อาฆาตพยาบาท อิจฉาริษยา ความละโมภ และ

ความเห็นแก่ตัว ความมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานสำคัญของการมองโลกในแง่ดี การให้อภัย ไม่ถือโกรธซึ่งส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคี และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

๓) **เมตตากรุณา** คือ ความปรารถนาดี ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นการเสียสละด้วยความรักอันบริสุทธิ์ เมื่อเห็นคนอื่นมีความทุกข์และความเดือดร้อนจะทนอยู่ไม่ได้ ต้องรีบให้การช่วยเหลือเท่าที่กำลังความสามารถของตนจะช่วยเหลือได้ เมตตาจัดเป็นคุณธรรมหรือจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้สังคมอยู่รอดได้ และจัดเป็นมโนธรรมอย่างหนึ่ง การมีเมตตาจะส่งผลออกมาเป็นไมตรีจิต และมีความยินดีในความสำเร็จของบุคคลอื่น โดยไม่มีความริษยา ผู้ที่มีเมตตา กรุณาจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนแก่ผู้อื่นด้วยใจจริง และไม่หวังสิ่งใดตอบแทน แต่คุณธรรมข้อนี้ จะต้องปฏิบัติร่วมกับสัมมาทิฐิและความบริสุทธิ์แห่งจิตใจด้วยจึงจะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง มิฉะนั้น ผู้ที่มีเมตตากรุณา แต่ปราศจากปัญญาที่เห็นชอบ อาจจะกลายเป็นคนโง่และเป็นเหยื่อของคนโกงได้

๔) **ความมีสัจจะ** คือ ความซื่อสัตย์ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่คิดเอาแต่ได้ ไม่โลภอยากได้ในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิที่จะครอบครอง ความซื่อสัตย์จัดเป็นการประพาสสุจริต ผู้ที่มีสัจจะจะไม่คิดแสวงหาผลประโยชน์มิชอบธรรม กล่าวคือ จะไม่คิดเบียดบังผลประโยชน์ของคนอื่นและผลประโยชน์ของส่วนรวม ผลที่ตามมาจากการมีสัจจะก็คือ ความรู้สึกละเอียดอ่อนต่อการทำความชั่ว (ทุจริต) เป็นผู้ที่มีหิริโอตตัปปะ

๕) **ความข่มใจตัวเอง** หมายถึง ความสามารถในการบังคับจิตใจของตนเองได้ไม่ให้ลุอำนาจแก่ราคะโทสะ และโมหะ การข่มใจตนเองได้รวมถึง ความอดทน ยอมรับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลของบุคคลอื่น หรือความมีใจกว้าง ยอมรับฟังข้อโต้แย้ง และการวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่น โดยไม่ขุ่นเคืองหรือแสดงอาการโกรธไม่พอใจ การข่มใจตนเองได้ จึงต้องมีสติกำกับ ตลอดเวลา ผลที่ตามมาจากการข่มใจตนเองได้ก็คือ การมีวินัยในตัวเอง ควบคุมตนเองได้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีงามของสังคมได้อย่างเป็นปกติและราบรื่น

๑. **พุทธจริยธรรมทางสังคม** พุทธจริยธรรมทางสังคม หมายถึง ข้อห้ามหรือข้อเว้นควรที่พระพุทธศาสนาได้บัญญัติห้ามมิให้บุคคลกระทำหรือแสดงออกต่อกันและกัน หากฝ่าฝืนและแสดงออกไปแล้ว จะมีผลกระทบต่อนตนเอง ต่อบุคคลอื่นในสังคม และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและข้อปฏิบัติหรือข้อเสนอแนะให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งจะส่งผลดีต่อบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จริยธรรมสังคมของพระพุทธศาสนาเราหลักคำสอนที่เป็นศีลธรรมขั้นต้นจนกระทั่งถึงการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อให้บังเกิดผลดีสูงสุดแก่สังคมและธรรมชาติ ได้แก่

๑) **ศีล** คือหลักการที่จะช่วยให้สังคมเป็นปกติ ปราศจากประทุษร้ายหรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ศีลจัดเป็นข้อห้ามหรือข้อละเว้นซึ่งบุคคลไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ตัวอย่างเช่นเบญจศีล จัดเป็นข้อห้ามทางสังคมอย่างหนึ่ง เป็นข้อบัญญัติที่บุคคลในสังคมจะต้องงดเว้นไม่ล่วงละเมิดหรือฝ่า

ฝืน เบญจศีล จัดเป็นจริยธรรมทางสังคมในเชิงลบก็ว่าได้ เพราะเป็นข้อห้ามมิให้เบียดเบียน ประทุษร้ายชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่น ไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิของบุรุษหรือสตรีที่ตนเองไม่มีสิทธิ จะเกี่ยวข้องด้วย รวมทั้งข้อห้ามมิให้ทำตนเหลวสติ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำอันเป็น โทษร้ายต่อบุคคลและต่อชีวิตสัตว์โลกอื่น ๆ ขึ้นมาโดยไม่สามารถควบคุมตนเองได้ข้อเสนอแนะให้ บุคคลปฏิบัติในทิศทางตรงกันข้ามกับเบญจศีลก็คือเบญจธรรมส่วนเบญจธรรมจัดเป็นจริยธรรมในเชิง บวก กล่าวคือ เป็นแนวทางให้บุคคลปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องอันเป็นแนวทางตรงกันข้ามกับข้อห้าม (ศีล)

๒) ทาน คือ การให้โดยไม่เสียดายในภายหลัง เป็นการให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน การให้ด้วยจิตใจอันประกอบด้วยเมตตากรุณา หวังจะให้ผู้รับมีความสุข การให้นี้ถือว่าเป็นการ แสดงออกในเชิงไมตรีต่อบุคคลอื่นซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้และรับทราบได้โดยบุคคลทั่วไป ทานมี ๓ อย่าง คือ

- (๑) การให้สิ่งของหรือวัตถุ (อามิสทาน)
- (๒) การให้อภัยไม่ถือโทษไม่โกรธตอบต่อบุคคลอื่นที่ดูต่ำ หรือเบียดเบียนเรา (อภัยทาน)
- (๓) การให้คำแนะนำสั่งสอนเพื่อให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และเพื่อเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อ ตนเองและส่วนรวม (ธรรมทาน) หากพิจารณาตาม หลักสังคหวัตถุ ๔ จะพบว่า ทาน เป็น หลักการข้อแรกในการชนะใจคนอื่น ข้อที่สองก็คือการ ให้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานแก่คนที่ติดต่อ สัมพันธ์ด้วยกับเรา (ปิยวาจา) ข้อที่ สาม คือ การให้บริการ ช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก และการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม (อัตถจริยา) ข้อสุดท้ายคือ การรู้จักปฏิบัติตนเป็นคนดี เสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา) ปฏิบัติตนเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน วัย และเพศ ซึ่ง ถือเป็นการให้ตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นด้วย ดังนั้น การให้ทานจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ให้จะต้อง มีองค์ประกอบ ดังนี้

- (๑) ให้สิ่งที่บริสุทธิ์ อันเป็นการให้สิ่งที่ได้จากความประกอบอาชีพสุจริต
- (๒) ผู้ให้ต้องมีเจตนาหรือความตั้งใจที่ให้ความบริสุทธิ์ใจ ไม่คิดเสียดายหรือเสียใจใน ภายหลังจากการที่ให้ไปแล้ว
- (๓) ผู้รับเป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นผู้สมควรแก่การรับสิ่งของที่ให้ หากเป็นผู้มีศีล บริสุทธิ์ ด้วยก็ยังมีผลดีแก่ผู้ให้มากขึ้น

๓. กตัญญู กตัญญู หมายถึง การระลึกนึกถึงคุณความดีและการอุปการคุณที่ บุคคลอื่นได้ทำแก่เรา กตเวที หมายถึง การตอบแทนพระคุณแก่บุคคลอื่นที่ได้ให้อุปการคุณแก่เรา กตัญญูกตเวที เป็นคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับคนดี ในสังคมไทย ความกตัญญูกตเวทีได้ กลายเป็นกฎทางศีลธรรมหรือเป็นจารีตทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของ สมาชิกในสังคมให้รู้จักอุปการคุณ หรือ “บุญคุณ” ที่บุคคลอื่นได้กระทำให้แก่ตนโดยเฉพาะบุตร

จำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมข้อนี้ต่อบิดา มารดาของตน หากใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะถูก สังคมประณามหรือลงโทษ เช่น จะถูกประณามว่า เป็นลูกเนรคุณ หรือลูก ออกตัญญู หรือ “ลูก ทรพี” พระพุทธศาสนายกย่องสรรเสริญบุคคลที่มีความกตัญญูทเวทีว่าเป็นคนดี ทั้งนี้ เพราะความ กตัญญูทเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี บุคคลที่มีความกตัญญูทเวที จะได้รับผลดีตอบแทนอย่าง แน่นนอน ดังคำโบราณที่ว่า คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ กล่าวคือ หากประสบความทุกข์ความ เดือดร้อนจะมีคนช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที ดังข่าวที่สังคมได้ช่วยอุ้มชูเด็กกตัญญูที่เลี้ยงดูพ่อแม่ ผู้ ยากจน ที่ทุพพลภาพ หรือที่แก่ชรา หรือที่เจ็บไข้ได้ป่วยไม่สามารถช่วยตนเองได้ ดังที่ปรากฏตามข่าว ในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ^{๗๑}

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธารินี มลาราม ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ มีคุณธรรมเชิงจริยธรรมอยู่ใน ระดับสูง ๔ ด้าน และอยู่ในระดับปานกลาง ๗ ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความอดุสาหะ ความมีระเบียบวินัย ความเมตตากรุณา ความมี เหตุผล ความยุติธรรม ความกตัญญูทเวที ความประหยัด ความซื่อสัตย์ และความสามัคคี^{๗๒}

ณัฐ จันทรหนูหงส์ ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ ๑ - ๖ โรงเรียนสีกัน (วัฒนานครอุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับพฤติกรรม เชิงจริยธรรมของนักเรียนและ ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนสีกัน (วัฒนานครอุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนผู้ที่มีระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๘) เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก

^{๗๑} อ่างใน พระบุญทัน จารุณโณ, การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียน มัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อำเภอสรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔-๑๘.

^{๗๒} ธารินี มลาราม, คุณลักษณะเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๔ และนักศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จังหวัดร้อยเอ็ด, **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗).

($\bar{X}$ =๓.๘๖ - ๓.๘๔) รองลงมาคือด้านความขยันหมั่นเพียรอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =๓.๒๘) ดังนั้น พฤติกรรมจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยและด้านความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ยสูง

๒. นักเรียนที่มีเพศและอายุต่างกัน มีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีระดับการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมที่ต่างกันอย่างน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาจริยธรรมกับโรงเรียนของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมที่ไม่แตกต่างกันนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการเข้าค่ายคุณธรรมพัฒนาจิตกับโรงเรียนของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมที่ต่างกัน และนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของนักเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมที่ไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะแนวทางการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน พบว่าส่วนใหญ่ที่นักเรียนต้องการคือต้องการให้ลดกฎระเบียบลงลงมา คือ การคัดเลือกเด็กมาอยู่ห้อง ๑ ควรดูนิสัยและพฤติกรรมต้องการให้ครูจัดกิจกรรมเล่นกีฬา และต้องการให้มีงานโรงเรียนมากขึ้นเป็นต้นตามลำดับ^{๗๓}

กรณีการ วิจัยครั้งนี้ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในเขตกรุงเทพมหานคร งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อเปรียบเทียบระดับพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ จำแนกตามเพศอายุชั้นปีและมหาวิทยาลัย ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร ๖ แห่ง ได้แก่ ๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ๔) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ๕) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ๖) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จำนวน ๔๒๐ คน เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามวัดพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษา โดยข้อความที่สร้างขึ้นเป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating scale) แบบ ๕ ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๔๐๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติทดสอบได้แก่ t-test และ One-Way ANOVA ผลการศึกษาพบว่า

๑. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ มีระดับพฤติกรรมทางจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}$ = ๓.๗๘) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใน

^{๗๓} ญัฐ จันทรหนูหงส์, ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ โรงเรียนสีกัน (วัฒนานครอุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ระดับสูงได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ความอดทนอดกลั้น ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ยกเว้นจริยธรรมความประหยัสดอดออมที่อยู่ในระดับปานกลาง

๒. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมทางจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยนักศึกษาหญิงมีพฤติกรรมสูงกว่านักศึกษาชาย

๓. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีอายุต่างกัน มีพฤติกรรมทางจริยธรรมโดยรวมไม่แตกต่างกันและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

๔. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏที่เรียนในชั้นปีที่ต่างกัน มีพฤติกรรมทางจริยธรรมโดยรวมไม่แตกต่างกันและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

๕. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง ๖ แห่งมีพฤติกรรมทางจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความประหยัสดอดออม ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความยุติธรรม และด้านความมีระเบียบวินัย

๖. นักศึกษามีความคิดเห็นต่อแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏใน ๔ ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ ๑ แนวทางด้านการดำเนินชีวิตในสังคมนักศึกษาเห็นว่าคุณธรรมจริยธรรมที่นักศึกษาควรจะมีในการดำเนินชีวิตที่สำคัญมี ๓ ด้าน คือ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ และด้านความซื่อสัตย์สุจริต

ประเด็นที่ ๒ แนวทางด้านการจัดการเรียนการสอนนักศึกษามีความคิดเห็นว่าแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมให้กับนักศึกษา คือ การสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรมในขณะที่อาจารย์ทำการสอนแต่ละวิชา

ประเด็นที่ ๓ แนวทางด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมให้กับนักศึกษานั้น มหาวิทยาลัยควรมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำเพื่อจะได้ซึมซับและติดตัวไปตลอด

ประเด็นที่ ๔ แนวทางด้านการประกอบอาชีพตามจรรยาบรรณนักศึกษามีความคิดเห็นว่า นักศึกษาจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพของตนในอนาคต มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษามีคุณธรรมในด้านนี้ ด้วยการฝึกอบรมเกี่ยวกับจรรยาบรรณในวิชาชีพก่อนจบการศึกษา^{๗๔}

^{๗๔} กรรณิการ์ ภริมย์รัตน์, การศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕.

ณรงค์ ศิลารัตน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่าระดับชั้นเรียนเป็นตัวแปรที่ทำให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมทั้งไม่แตกต่างและแตกต่างกัน ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเป็นไปในลักษณะเดียวกัน ที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เพราะ ประการแรก นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายอยู่ในช่วงอายุประมาณ ๑๒ - ๑๘ ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุวัยรุ่นตอนต้นและวัยรุ่นตอนปลาย นับว่าเป็นวัยที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นวัยที่เด็กใช้สติปัญญาหาเหตุผลแสดงหาค่านิยมของตนเองเพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ประการที่สองน่าจะเป็นเพราะว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มีจุดเน้นให้โรงเรียนปลูกฝังในเรื่องเดียวกัน คือ ความเป็นระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความอดทน^{๗๕}

รุ่งนภา จอนเจตสิน ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายกรุงเทพมหานคร” ข้อที่ค้นพบคือ

๑. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับมาก ๔ ด้าน คือ ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที ความกล้า ความสุภาพอ่อนน้อมมีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับพอใช้ ๓ ด้าน คือ ความซื่อสัตย์ การมีวินัย การตรงต่อเวลา

๒. นักเรียนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมมากและนักเรียนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมไม่มากมีการปฏิบัติตนในทางจริยธรรมในระดับมาก ๓ ด้าน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที ความกล้ามีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับพอใช้ ในด้านการมีวินัยการตรงต่อเวลา ยกเว้นด้านความซื่อสัตย์ และความสุภาพอ่อนโยนนักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมมากมีการปฏิบัติตนในทางจริยธรรมในระดับมาก แต่นักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมไม่มากมีการปฏิบัติตนในทางจริยธรรมในระดับพอใช้^{๗๖}

อัญชลี โองเจริญ ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต ๒ ใน ๕ ด้าน จำแนกตาม เพศ และขนาดสถานศึกษา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย นักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต ๒ จำนวนทั้งสิ้น ๓๗๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า ๕ ระดับจำนวน ๗๐ ข้อสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test และเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีการของ Scheffe,s ผลการวิจัยพบว่า

^{๗๕} ณรงค์ ศิลารัตน์. ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๒).

^{๗๖} รุ่งนภา จอนเจตสิน, การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

๑. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต ๒ โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความซื่อสัตย์ รองลงมาด้านความรับผิดชอบ ด้านความอดทนด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความเสียสละ ตามลำดับ

๒. เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต ๒ ระดับช่วงชั้นที่ ๒ จำแนกตามเพศโดยรวมและรายด้านทุกด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งภาพรวมและรายด้าน ยกเว้นด้านความเสียสละ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๗๗}

ศินาภรณ์ หู่เต็ม ได้ทำการวิจัยเรื่องพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ในระดับปริญญาตรี วิทยาลัยราชพฤกษ์ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ในระดับปริญญาตรี วิทยาลัยราชพฤกษ์จังหวัดนนทบุรี และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ในระดับปริญญาตรี วิทยาลัยราชพฤกษ์ตามตัวแปร เพศ ระดับชั้นปี และอาชีพของผู้ปกครอง โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาวิทยาลัยราชพฤกษ์ จำนวน ๓๐๒ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานเพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่าง ๒ กลุ่ม ใช้ t-test และทดสอบความแตกต่างระหว่าง ๓ กลุ่มขึ้นไปใช้ F-test ผลการวิจัยพบว่า

๑.การศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี วิทยาลัยราชพฤกษ์พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และส่วนใหญ่อกำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๓ และชั้นปีที่ ๔ มากที่สุด ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุดและมีคุณธรรมจริยธรรมโดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมรายด้านจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความอดทน และความซื่อสัตย์ สำหรับความเสียสละอยู่ในระดับมาก

๒. นักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัันมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน^{๗๘}

^{๗๗} อัญชลี โอ่งเจริญ, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต ๒. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย, : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์, ๒๕๕๙).

^{๗๘} ศินาภรณ์ หู่เต็ม, พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา ในระดับปริญญาตรี วิทยาลัยราชพฤกษ์ นนทบุรี, ๒๕๕๒.

จรรุวรรณ พานทอง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาและเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครสวรรค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนตามตัวแปร เพศ ระดับชั้น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย ๒๓๒ คน นักเรียนหญิง ๑๙๗ คน ผลการวิจัยพบว่าการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชาย และนักเรียนหญิง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นอกจากนี้นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันจะให้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๗๙}

โอภาส อินโสม ได้ทำวิจัยเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

๑) ความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม โดยรวมและรายด้าน ๖ ด้าน คือ ด้านการพึ่งตนเอง ด้านความเสียสละ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับมาก

๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม จำแนกตามตำแหน่งและระดับช่วงชั้น พบว่า

(๑) ครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม โดยรวมไม่แตกต่างกัน

(๒) ครูผู้สอนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีช่วงชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนา อำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม โดยรวมไม่แตกต่างกัน^{๘๐}

ชนิสรา ศิลาณกิจ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่๓โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเสียสละการพึ่งตนเอง ความสามัคคี และความ

^{๗๙} จรรุวรรณ พานทอง, งานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดนครสวรรค์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๖).

^{๘๐} โอภาส อินโสม, ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พนาอำเภอพนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต : สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๒).

ชยันหมั่นเพียร ๒) เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง จำแนกตาม เพศ และระดับชั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่นักเรียนระดับช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา ๒๕๕๙ จำนวน ๓๑๖ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามพฤติกรรมเชิงจริยธรรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ถ้าพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะนำค่าคะแนนเฉลี่ยไปทำการทดสอบโดยวิธีเชฟเฟ่ (Scheffé's post-hoc comparison) ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูงเรียงลำดับจากมากหาน้อย คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละการพึ่งพาตนเอง และความขยันหมั่นเพียร

๒. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านความซื่อสัตย์ด้านความรับผิดชอบ ด้านความเสียสละ ด้านความสามัคคี และด้านความขยันหมั่นเพียร มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านระเบียบวินัย และด้านการพึ่งพาตนเองไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านมีความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความสามัคคี และด้านความขยันหมั่นเพียร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความเสียสละ และด้านการพึ่งพาตนเองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๕๑}

ประสิทธิ์ นวลศรี^{๕๒} ได้ทำการศึกษา แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนหัวหินวิทยาคม พบว่า

๑. ระดับคุณภาพด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนอยู่ในระดับปรับปรุง

^{๕๑} ชนิสรุ ศิลาณกิจ, การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง, วารสารวิจัยรามคำแหง, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๐.

^{๕๒} ประสิทธิ์ นวลศรี, แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนหัวหินวิทยาคม, ๒๕๕๗.

๒. แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน คือ ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนทุกคนต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม จัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรตินักเรียน ประชาสัมพันธ์ผลงานของนักเรียนและโรงเรียน มีคณะกรรมการกำกับติดตาม ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมสรุปผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จัดการอบรมให้ความรู้ด้านเทคนิคการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ครูผู้สอน สร้างความตระหนักแก่นักเรียนทราบถึงคุณค่าและประโยชน์ของคุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อตนเองและส่วนรวม

ปรีชา ริโยธา^{๘๓} ได้ทำการศึกษา การพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้โครงการพัฒนาจิตในโรงเรียนบ้านแฝกโนนสำราญ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การดำเนินกิจกรรมการฟังธรรมสวดทุกวันพระ และการฝึกอบรมพัฒนาจิตตามโครงการพัฒนาจิตแล้ว ทำให้กลุ่มผู้ร่วมศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปสอดแทรกในห้องเรียนได้ กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ความเข้าใจในคุณธรรม จริยธรรม ด้านการมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง การมีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อส่วนรวม และการประหยัด อดออม มากยิ่งขึ้น

พระบุญทัน จารุณโณ (ภณาลักษณ์) เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ๑) การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการละเว้นอบายมุข ด้านความมีสัมมาคารวะอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความมีวินัยในตนเอง และด้านความเมตตากรุณา อยู่ในระดับปานกลาง ๒) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา เกรดเฉลี่ย และอาชีพผู้ปกครองต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมความมีวินัยของนักเรียน โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ด้านอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างเป็นรายคู่ ๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ที่สำคัญได้แก่ นักเรียน ควรสุภาพ

^{๘๓} ปรีชา ริโยธา, การพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้โครงการพัฒนาจิตในโรงเรียนบ้านแฝกโนนสำราญสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม, ๒๕๔๖.

เรียบร้อยไม่นำอาหารมารับประทานขณะครูสอนเวลาผู้ใหญ่เดินผ่านโน้มตัวลงทำความเคารพ มีความเอ็นดูสัตว์ไม่ทำร้ายสัตว์ และไม่เสพล้างเสพติดของมีนเมา^{๘๔}

ลอเรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของพือาเจต์ แต่โคลเบิร์กได้ปรับปรุงวิธีวิจัย การวิเคราะห์ผลรวม และได้วิจัยอย่างกว้างขวางในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไป วิธีการวิจัย จะสร้างสถานการณ์สมมติ ปัญหาทางจริยธรรมที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่า “ถูก” “ผิด” “ควรทำ” “ไม่ควรทำ” อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบเกี่ยวกับความเห็นใจในบทบาทของผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่อง ค่านิยม ความสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ความยุติธรรมหรือหลักการที่ตนยึดถือซึ่งโคลเบิร์ก ให้คำจำกัดความของ “จริยธรรม” ว่าเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกผิดและเกิดขึ้นจากขบวนการทางความคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา โดยโคลเบิร์กเชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลมาจากพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม นอกจากนั้นโคลเบิร์กยังพบว่า การพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ ๑๐ ปี แต่จะมีการพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ ๑๑ - ๒๕ ปี การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคลการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยเฉพาะแต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา^{๘๕}

๖. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ของผู้ปกครอง

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ๕ ด้าน

^{๘๔} พระบุญทัน จารุฉณโณ (กณาลักษณ์), การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๘๕} แพรภัทร ยอดแก้ว, งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางจริยธรรมกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษามหาวิทยาลัยสยาม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑).

